

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Barbora Šupíková

**Zločin a trest po sicilsku v prózách současných italských
spisovatelů-novinářů**

Crime and Punishment Sicilian Style in Prose of a Contemporary Italian
Writers-Journalists

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Alice Flemrová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Mgr. Alici Flemrové, Ph.D. za cenné rady, ochotu a pečlivost při vedení mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Vlkanči, dne 3. ledna 2018

.....

Barbora Šupíková

Abstrakt:

Záměrem této práce je ukázat, jaká jsou specifika práce současných italských autorů, kteří se prosadili jak jako novináři, tak jako spisovatelé, a svou žurnalistickou i prozaistickou tvorbu věnují tématům organizovaného zločinu v dnešní sicilské společnosti. Pro analýzu byli zvoleni autoři Roberto Alajmo, Gaetano Savatteri a Salvo Sottile a jejich literární díla *È stato il figlio*, *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente*, *Gli uomini che non si voltano*, *I ragazzi di Regalpetra*, *Maqeda* a *Più scuro di mezzanotte*. Kritériem pro výběr děl bylo zejména časové vymezení jejich vzniku – byla poprvé publikována po roce 2005 a zároveň jde vesměs o nejnovější literární díla vybraných autorů, splňujících zadání práce. Jednotliví autoři jsou představeni po úvodní části, která stručně popisuje logicky úzký vztah spisovatelů a novinářů v dějinách italské literatury od sjednocení Itálie v roce 1870 a věnuje se historii sicilské mafie a fenoménu mafie v sicilské literatuře. V následné analytické části je věnován prostor práci jednotlivých spisovatelů-novinářů. Důraz je kladen na rozbor prozaistických textů s přihlédnutím k žurnalistické tvorbě autorů. Sledována je zejména tematická linie jejich tvorby a možná reflexe událostí souvisejících s organizovaným zločinem, kterých se zvolení spisovatelé-novináři měli šanci dotknout a které se do jejich tvorby tudíž mohly promítnout. Práce všech zvolených autorů potvrzují, že mafie jakožto literární téma je v sicilské literatuře stále živá, ať už je zpracovávána jakýmikoliv způsoby. Všem zvoleným autorům je společné její nahlížení jakožto všudypřítomné reality, nikoli jako hrdinského jednání. Drží si od ní odstup a s nadějí naznačují, že současná situace se od té minulé, často rovněž popisované v jejich dílech, může lišit. V případě Alajma se nepodařilo prokázat jednoznačnou souvislost jeho žurnalistické činnosti s prací literární. V Savatteriho literárních textech naopak nelze nevidět žurnalistické zaměření jeho osoby, a to jak z pohledu zvolených témat, tak formy a stylu zpracování. Sottile je především novinář, jehož aktuální dění i vlastní žurnalistická praxe inspirovaly k napsání analyzovaných literárních děl. Práce jednotlivých autorů je přitom specifická a nelze z ní vyvodit jasný trend v italské literatuře vzhledem k jednoznačnému uchopení tématu kriminality na Sicílii.

Abstract:

The aim of this thesis is to show the current Italian authors work specifics who are asserted as journalists as well as writers and their journalistic and prosaic outputs is devoted to organized crime in today's Sicilian society. Roberto Alajmo, Gaetano Savatteri and Salvo Sottile and their literary outputs *È stato il figlio*, *Tempo Niente*, *La breve vita felice di Luca Crescente*, *Gli uomini che non si voltano*, *I ragazzi di Regalpetra*, *Maqeda* and *Più scuro di mezzanotte* were chosen for an analysis. The criterion in choosing works was particularly a time span of its formation – for the first time they were published after 2005 and at the same time they are mostly the newest literary outputs of selected authors meeting the requirements. Particular authors are presented after an opening which is describing logical interrelationship between writers and journalists in history of Italian literature ever since the unification of Italy in 1870 and deals with history of Sicilian Mafia and Sicilian literature concerning a phenomenon of Mafia. Part of the following analytic section is devoted to work of particular writers-journalists. Emphasis is put on analysis of prosaic texts considering authors journalistic outputs. Watched is particularly a thematic line of their work and a possible reflection of events related to organized crime when there is a possibility of any connection so a possible reflecting in their work can occur. Works of all given authors conclude that Mafia is still a favourite subject in Sicilian literature regardless the way it is created. All given authors have the same point of view for understanding Mafia as an omnipresent reality not as an act of heroism. They keep their distance from it and with hope they insinuate possible difference between current and preceding situations, also described in their works. Concerning Alajmo's work unequivocal connection between his journalistic and literary work has not been proved. By contrast in Savatteri's literature texts journalistic directing of his personality concerning chosen topics as well as a form and a style of creation can be seen. Sottile is primarily a journalist whose current events and journalistic experience were an inspiration for writing analyse literary work. Work of particular authors is specific and a clear tendency in Italian literature considering unequivocal grasp of criminality in Sicily topic cannot be deduced.

Klíčová slova:

Současná italská literatura, současní spisovatelé-novináři, romány, zločin, Roberto Alajmo, Gaetano Savatteri, Salvo Sottile

Key words:

Contemporary italian literature, contemporary writers-journalists, novels, crime, Roberto Alajmo, Gaetano Savatteri, Salvo Sottile

OBSAH

1 ÚVOD	8
2 SPISOVATEL-NOVINÁŘ A JEHO ROLE V ITALSKÉ LITERATUŘE OD SJEDNOCENÍ	
PO DNEŠEK	9
2.1 <i>Vztah spisovatel-novinář v italské literatuře</i>	9
2.2 <i>Střučné dějiny sicilské mafie</i>	11
2.3 <i>Mafie a mafiosita v sicilské literatuře</i>	12
3 BIO-BIBLIOGRAFICKÉ MEDAILONY	16
3.1 <i>Roberto Alajmo</i>	16
3.2 <i>Gaetano Savatteri</i>	17
3.3 <i>Salvo Sottile</i>	18
3.4 <i>Další autoři</i>	19
4 ANALÝZA VYBRANÝCH ROMÁNŮ V KOMPARACI S ŽURNALISTICKÝMI TEXTY	21
4.1 <i>Žánrové určení analyzovaných děl</i>	21
4.2 <i>Problémy analýzy žurnalistické práce</i>	22
4.3 <i>Roberto Alajmo a jeho práce</i>	22
4.3.1 <i>È stato il figlio – obsah díla</i>	22
4.3.2 <i>Tempo Niente – obsah díla</i>	23
4.3.3 <i>Analýza Alajmovy práce na příkladu románu È stato il figlio</i>	24
4.3.4 <i>Analýza Alajmovy práce na příkladu románu Tempo Niente</i>	28
4.3.5 <i>Analýza Alajmovy práce – shrnutí</i>	31
4.4 <i>Gaetano Savatteri a jeho práce</i>	32
4.4.1 <i>Gli uomini che non si voltano – obsah díla</i>	32
4.4.2 <i>I ragazzi di Regalpetra – obsah díla</i>	33
4.4.3 <i>Analýza Savatteriho práce</i>	34
4.4.4 <i>Analýza Savatteriho práce na příkladu Gli uomini che non si voltano</i>	35
4.4.5 <i>Analýza Savatteriho práce na příkladu I ragazzi di Regalpetra</i>	37
4.5 <i>Salvo Sottile a jeho práce</i>	41
4.5.1 <i>Maqeda – obsah díla</i>	41
4.5.2 <i>Più scuro di mezzanotte – obsah díla</i>	42
4.5.3 <i>Analýza Sottileho práce na příkladu děl Maqeda a Più scuro di mezzanotte</i>	43
5 ZÁVĚR	51
6 RÉSUMÉ	55
7 RIASSUNTO	58
7 SEZNAM POUŽITÝCH A KONZULTOVANÝCH ZDROJŮ	60

1 Úvod

Síla slova je tím, co spojuje dobré spisovatele a novináře. Současná literatura v různé míře reflektuje aktuální společenské dění a v sicilské literatuře se tudíž dosud nevyhnutelně objevuje téma místní mafie. A to i přes to, že neustálé spojování Sicílie s fenoménem mafie bývá často odsuzováno.

Záměrem této práce je ukázat, jaká jsou specifika práce současných italských autorů, kteří se prosadili jak jako novináři, tak jako spisovatelé, a svou žurnalistickou i prozaickou tvorbu věnují tématům organizovaného zločinu v dnešní sicilské společnosti. Pro analýzu byli zvoleni autoři Roberto Alajmo, Gaetano Savatteri a Salvo Sottile a jejich literární díla *È stato il figlio* (Byl to syn), *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente* (Žádný čas. Krátký šťastný život Lucy Crescenteho), *Gli uomini che non si voltano* (Muži, kteří se neotáčejí), *I ragazzi di Regalpetra* (Kluci z Regalpetry), *Maqeda a Più scuro di mezzanotte* (*Temnější než půlnoc*¹). Kritériem pro výběr děl bylo zejména časové vymezení jejich vzniku – byla poprvé publikovaná po roce 2005 a zároveň jde vesměs o nejnovější literární díla vybraných autorů, splňující zadání této práce.²

V analýzách zvolených děl bude kladen důraz zejména na srovnání prozaických textů vybraných autorů s žurnalistickou tvorbou, a to po stránce obsahu i formy. Bude nahlíženo na to, jak jednotliví autoři pracují s faktografií. Snahou přitom bude pokusit se uchopit a popsat zpracovávaná témata vztahující se ke kriminalitě na Sicílii a případně najít společné motivy. Analytické části bude předcházet obecná část práce, která se soustřeďuje na širší vzhled do problematiky vztahu spisovatele a novináře v italské literatuře v době od sjednocení Itálie po dnešek, a role organizovaného zločinu a potažmo mafie v sicilské literatuře.

¹ SOTTILE, S. *Temnější než půlnoc*. Překl. Ivo Krobot. Praha, Litomyšl: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-

² Alajmova následně publikovaná díla zcela nesplňují požadavek románu se zpracovávanou tematikou mafie, s výjimkou jeho posledního díla *Carne mia*, vydaného až po zadání této práce. Rovněž Savatteriho román *La fabbrica delle stelle*, splňující požadavky práce, byl publikován až po jejím zadání. Sottile vydal dosud tři romány, poslední z nich s názvem *Cruel* z roku 2015 nesplňuje požadavek na propojení románu s prostředím Sicílie.

2 Spisovatel-novinář a jeho role v italské literatuře od sjednocení po dnešek

2.1 Vztah spisovatel-novinář v italské literatuře

V italském prostředí se logicky úzký vztah literární a žurnalistické práce objevuje zřetelně již od doby vzniku prvních velkých deníků v době po sjednocení Itálie roku 1870. Mnohé z dodnes vycházejících velkých italských deníků byly založeny právě po této klíčové historické události ve 2. polovině 19. století (*La Stampa* – 1867, *Corriere della Sera* – 1876, *Il Messaggero* – 1878, *Il Mattino* – 1892). Tisk a posléze masové komunikační prostředky v podobě rádia a televize sehrály důležitou roli v procesu italianizace národa, rozhlasová a televizní hlasatelé přispěli - na rozdíl od novinářů přispívajících do tištěných médií - ke sjednocování italského jazyka i na fonologické úrovni.

Do novin začala z různých důvodů psát řada tehdejších spisovatelů. V období od sjednocení Itálie do konce 19. století to byli například Iginio Ugo Tarchetti, Giosue Carducci, Luigi Capuana (v novinách se věnoval zejména literární a divadelní kritice), Edmondo De Amicis, Gabriele D'Annunzio či Napoleone Corazzini.

Ve 20. století se v průběhu své kariéry literární i žurnalistické tvorbě věnovali mezi mnoha dalšími Corrado Alvaro, Carlo Levi, Dino Buzzati, Arrigo Benedetti, jehož úspěšná novinářská dráha znamenala celou epochu italské žurnalistiky, Italo Calvino, Pier Paolo Pasolini, Italo Calvino, Goffredo Parise, Alberto Moravia, Anna Maria Ortese, Enzo Biagi a Oriana Fallaci.

Dodnes se oběma oborům věnují nebo do velmi nedávné doby věnovali Sergio Zavoli, Corrado Stajano, Giampaolo Pansa, Stefano Malatesta, Adriano Sofri, Massimo Fini, Claudio Sabelli Fioretti, Bruno Vespa, Gianni Mura, Barbara Spinelli, Francesco La Licata, Giovanni Valentini, Guido Rampoldi, Gianantonio Stella, Gianni Riotta, Michele Serra, Attilio Bolzoni, Paolo Di Stefano, Beppe Severgnini, Giovanni Maria Bellu, Massimo Gramellini, Concita De Gregorio, Luca Telese, Roberto Saviano a mnozí další.³

V současné době přitom nejsou dveře ani jednoho z oborů striktně uzavřeny těm, kteří by nebyli dostateční profesionálové. Jsme svědky neustálého rozšiřování masových médií a zároveň tlaku na sebe prezentaci jak spisovatelů, tak novinářů. Média jsou společenskou

³ CONTORBIA, F. *Giornalismo italiano. Volume quarto 1968-2001*. Milano: Mondadori, 2009. ISBN 978-88-04-58354-7

institucí svého druhu, což mimo jiné znamená, že hrají velmi významnou roli v celkovém uspořádání i v každodenním životě moderních společností. Konkrétní představy o této „významné roli“ médií se liší podle přístupu ke vztahu médií a společnosti obecně.⁴

Novinářské povolání se jako samostatné zaměstnání ustavilo v průběhu 19. století. Je ovšem třeba definovat, kdo je to v současné době novinář a potažmo co by měl splňovat spisovatel, aby mohl být za novináře označen. Novinář bývá zpravidla definován jako jedinec, který je vybaven profesionálními dovednostmi k tomu, aby dokázal z neustávajícího toku informací vybírat zprávy, rozeznat jejich důležitost, zařadit je do kontextu a vyvodit dosah a důsledky zpráv pro život jednotlivce ve společnosti a zároveň informace a jejich kontext zřetelně a pochopitelně vysvětlit. V řadě zemí ovšem není povolání novinář jednoznačně legislativně upraveno a za novináře se může označit každý, a to v souladu s tezí zakotvenou ve většině ústav demokratických zemí, podle které má každý jedinec právo svobodně vyjadřovat a šířit své názory slovem, písmem a obrazem.⁵ Dochází ke specializaci v novinářském povolání podle typu vykonávané práce (reportér, komentátor, editor apod.) a rovněž podle oblasti zájmu. Mnozí spisovatelé se tak mohou stát občasnými dopisovateli kulturních rubrik deníků, aniž by měli co do činění se sbíráním, ověřováním a šířením informací jiného než kulturního charakteru. Současní novináři navíc nemusejí nutně psát do novin, své příspěvky mohou publikovat i v rozhlasu, televizi či na internetu, čímž se povaha novinářské práce často zásadně proměňuje.⁶

Otázku je nutné položit i obráceně, tj. kdo je to spisovatel. Knižně (a navíc ne nutně pouze v tištěné podobě) mohou vycházet texty novinářů, ale i politiků, lékařů či jiných osobností, které mají čtenáři co sdělit. Publikovány jsou kromě klasických románů nejrůznější vzpomínky z působení žurnalistů v roli zahraničních zpravodajů, dojmy z cest, umělecky zpracované životopisy vlivných osobností či beletristicky zpracované události nejrůznějšího charakteru. Samostatnou kapitolu představují odborné texty. Jakožto spisovatel je v této práci nahlížen ten, kdo vytváří písemné dílo podle více či méně kodifikovaných vzorů a tvoří ho jako profesionál.

Pro tuto práci byli vybráni autoři, kteří jsou zároveň spisovateli i novináři, na poli literatury se věnují umělecké prozaické tvorbě a publikují zejména původní beletristické texty, a v roli žurnalistů se věnují či věnovali práci pro zpravodajskou redakci⁷. Zvolení autoři, kteří se

⁴ JIRÁK, J. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4, s. 58.

⁵ Tamtéž, s. 33.

⁶ RODI, V. *La fabbrica delle notizie*. Roma: Laterza, 2001. ISBN 88-420-6223-5

⁷ *cronaca*

prosadili jak jako novináři, tak jako spisovatelé, se ve své žurnalistické i prozaistické tvorbě věnují tématům organizovaného zločinu v současné sicilské společnosti.

2.2 Stručné dějiny sicilské mafie

Slovo *mafie* se jako označení pro různé druhy zločinnosti vyskytuje patrně od 17. století. Na počátku 19. století existovaly zločinecké sítě v mnoha regionech Sicílie. V jižní Itálii vznikaly jakési ochranné spolky, hájící zájmy občanů v místech a v situacích, do kterých nedostatečně zasahovala ochrana státu. Později se k této ochranné funkci mafie přidala funkce ekonomická, kriminální a další a mafie tak v podstatě vytvořila jakousi paralelní společenskou strukturu či subkulturu společnosti, ve které platí jiné než většinově přijímané a uznávané hodnoty. Za těchto podmínek se mafie rozrostla a stala se organizací zaměřenou mimo jiné na páchání zločinů, vydírání a politickou korupci.⁸

Sicilská Cosa Nostra představuje tradiční mafiánskou organizaci, jejíž základní jednotkou je rodina. Během své evoluce celá organizace prošla patrnou změnou a její vystupování bylo podřízeno globální mafii, jejíž fungování dosud představuje jistou záhadu. Cosa Nostra ustoupila do pozadí jiných italských mafií, kterými jsou například kalábrijská 'Ndrangheta a kampánská Camorra, obchodující s odpadem, narkotiky, zbraněmi, půjčující lichvářským způsobem peníze a věnující se dalším nelegálním činnostem. Z typu mafiána-ochránce a prostředníka se vyvinul typ mafiána-podnikatele. Mafiáni jsou zproštěni rolí prostředníků, ochránců a soudců, na kterých se zakládala jejich moc ve společnosti a potažmo i žádané monopolní postavení. Konkurence se ve sféře vlivu mafiánů netoleruje.⁹

Zřetelnější zlom na Sicílii nastal na začátku 90. let minulého století, kdy vyvrcholilo krvavé období plné přestřelek, smrtelných pomst, zavražování a vraždění členů konkurenčních klanů i představitelů veřejného života. Kulminací celé situace představoval atentát na významného vyšetřujícího soudce Giovanniho Falconeho, specializujícího se na vyšetřování a odhalování zločinů Cosy Nostry, který zahájil vyšetřování na mezinárodní úrovni a jemuž se podařilo rozkrýt mnohé mafiánské struktury. 23. května 1992 na něj byl spáchán atentát (akce označovaná jako Strage di Capaci). Krátce poté, 19. července 1992, byl zavražděn i jeho spolupracovník, prokurátor Paolo Borsellino. Tyto události silně otřásly sicilskou společností a představovaly zlom v boji proti mafii, která byla do začátku 90. let minulého století

⁸ ASTARITA, T. *Mezi vodou slanou a svěcenou. Dějiny jižní Itálie*. Překl. Nina Vrbovcová. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-947-5

⁹ ARACCHI, P. *Italská mafie a její podnikání*. Překl. Hana Lhotáková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-7325-008-X

přesvědčena o své beztrestnosti a mocenské autoritě. Následně došlo k ráznějším krokům místních úřadů a byla zahájena série velkých vyšetřovacích procesů. Mnozí z mafiánských bossů byli zatčeni, a to včetně těch dlouho hledaných a ukrývajících se před zákonem.¹⁰ Takovým byl i Bernardo Provenzano, považovaný za vůdce celé sicilské organizace od roku 1995 až do zadržení v roce 2006. Před zákonem se ukrýval od roku 1963. Jeho předchůdce ve vedení klanu Salvatore Riina byl zatčen na začátku roku 1993 a ve vězení strávil zbytek svého života až do listopadu 2017.

2.3 Mafie a mafiosità v sicilské literatuře

Literatura se obvykle ve větší či menší míře zabývá společenskými problémy, v sicilské literatuře se tak nevyhnutelně objevuje fenomén mafie, která je nedílnou součástí italské společnosti od dob sjednocení státu do současnosti. Na Sicílii se sice vyskytovala již dříve, nicméně jak podotýká Salvatore Lupo¹¹, teprve vstupem Sicílie do systému národních norem vzešla na povrch přítomnost mafie jakožto fenoménu, který se staví do opozice proti novému justičnímu systému a společenskému soužití. Teprve v tomto okamžiku po sjednocení Itálie byla mafie definována a samotné slovo mafie se stalo jazykovým i kulturním italským dědictvím.

Jakožto komplexní koncept a sociální fenomén má mafie svůj prostor i v umění. Na Sicílii se označení mafie objevilo už v roce 1863 v názvu úspěšné komedie *I mafiusi de la Vicaria* (Mafiáni z Vicarie) autorů Giuseppa Rizzottiho a Gasspara Moscy, uváděné jak v Palermu, tak v celé Itálii¹². Dotýkat se mafie ovšem bylo a dosud je ožehavé téma, díky čemuž se mafie v literatuře potýkala s tzv. mafiánským paradigmatem, podle kterého mafie neexistuje anebo se přinejmenším nesmí pojmenovávat. Velcí sicilští literáti jako Giovanni Verga, Luigi Pirandello, Vitaliano Brancati a Leonardo Sciascia patřili k těm, kteří ve svých dílech o sicilské společnosti psali a vtiskli tak její obraz do povědomí následujících generací čtenářů. Práce posledního uvedeného jakožto nejmladšího ze zmíněných sicilských literárních velikánů se přímo dotýká i práce jak současných sicilských spisovatelů, tak novinářů, pro něž Leonardo Sciascia coby „maestro z Racalmuta“ představuje důležitou referenční osobu.

Pro Leonarda Sciasciu (1921 Racalmuto, Agrigento – 1989 Palermo) se Sicílie stala centrem jeho díla a výchozím bodem jeho reflexe. Od mládí byl v kontaktu s místním kulturním

¹⁰ LANE, D. *Do srdce mafie*. Překl. Zdeněk Uherčík. Bratislava: Aktuell, 2010. ISBN 978-80-89153-79-4

¹¹ LUPO, S. *Potere criminale. Intervista sulla storia della mafia*. Bari-Roma: Laterza, 2010. ISBN 978-88-420-9338-1, s. 45

¹² Tamtéž, s. 49

prostředím a spolupracoval s mnoha místními periodiky. Sicílii věnoval svá literární díla od povídek a dokumentárních reportáží přes romány po eseje. Sciascia svérázným způsobem obrodil detektivní žánr v románech zabývajících se praktikami, historií a mentalitou mafie, kterými jsou *Il Giorno della civetta (Den sovy)*, *A ciascuno il suo (Každému co jeho jest)*, *Il contesto. Una parodia (Kontext. Parodie)*, *Todo Modo*. Silně se jej dotkl případ únosu ministerského předsedy A. Mora Rudými brigádami, na nějž reagoval trpkými dokumenty *L’Affaire Moro (Případ Moro)* a *Relazione sul caso Moro (Zpráva o případu Moro)*. Ve svých dílech se dále zabýval i otázkami zločinu a trestu (př. *Porte aperte, Otevřené dveře*).¹³ Svými žurnalistickými příspěvky se snažil nekonvenčně bojovat proti mafii. Jeho žurnalistické i literární texty vycházely v periodiku *Malgrado Tutto*, menším místním plátku založeném roku 1980 s předsevzetím věnovat se vedle aktuálních místních problémů ve velké míře kultuře. Sciascia s periodikem spolupracoval až do své smrti v roce 1989 a dodnes je jeho důležitou referenční osobností.

V sicilské literatuře mající co do činění s mafii a světem organizovaného zločinu nastal podle Gaetana Savatteriho¹⁴ po Sciascioví další zlom s příchodem Andrey Camilleriho, populárního sicilského autora, který od 90. let 20. století publikuje detektivní romány psané expresivním stylem a jakýmsi vlastním vytvořeným jazykem, využívajícím různých sicilských dialektů. Mafie se v jeho románech s ústřední postavou komisaře Montalbana nevyhnutelně objevuje.

Ve většině románů, v nichž se fenomén mafie objevuje, je dodnes přítomná nejen mafie, ale zejména tzv. *mafiosità*, tj. přítomnost mafiánských hodnot jako je hrdinství, čest i spravedlnost, pomsta, uznání, omerta (chápaná i jako schopnost být mužem), dodržování mlčenlivosti, pocit sounáležitosti, kladení vlastní rodiny na první místo atd. Jde o širokou škálu nepsaných pravidel i způsob uvažování včetně ospravedlňování kriminálních činů a převrácení logiky a pravidel občanského života. Mafie není jen formální organizací, představuje i vzorec chování a moci.¹⁵ *Mafiosita* utvářející kolektivní vědomí tak představuje velkou překážku při potlačení celého fenoménu mafie. Na přítomnost mafiánských hodnot v sicilské literatuře lze pohlížet rovněž jako na jeden z faktorů, vdechujících sicilské literatuře její originalitu. Po sjednocení Itálie se sicilská literatura začlenila do literatury národní, přičemž si zachovala punc jedinečnosti, ovlivněné místní kulturou s – ve velké míře – mafiánským podtextem.

¹³ PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-180-9

¹⁴ Gaetano Savatteri. In: *La lettura di Carlo Gallucci* [televizní pořad]. TG5, 6. 4. 2017.

¹⁵ ARACCHI, P. *Italská mafie a její podnikání*. Překl. Hana Lhotáková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, ISBN 80-7325-008-X, s. 17.

Dominantními tématy byla společenská témata, venkovská kultura i nevráživost mezi sociálními vrstvami.

Sicilští novináři jsou pochopitelně nuceni se mafiánskou tematikou ve větší či menší míře zabývat. Sicilští spisovatelé se mohou svobodně rozhodnout, do jaké míry se bude mafie v jejich dílech objevovat. V dílech velkých sicilských autorů od doby sjednocení Itálie se přitom minimálně náznaky mafiánského chování a mentality vždy objevovaly¹⁶ a i za přijetí faktu, že sicilská společnost prošla od doby sjednocení velkou změnou a mafie výrazným způsobem změnila své podnikání, zůstává nevyvratitelnou skutečností velká přitažlivost fenoménu mafie i pro současné spisovatele. Otázkou zůstává, do jaké míry je v jejich dílech akcentována tradiční, stará mafie, a do jaké míry je jejich pojetí skutečně nové.

Nové pohledy na mafii v tomto ohledu nabízí z autorů vybraných pro tuto práci Gaetano Savatteri. Umožňuje mu to i skutečnost, že jeho literární práce mají do jisté míry podobu investigativního žurnalistického textu. Děj jeho díla *I ragazzi di Regalpetra* se ze sicilského prostředí částečně přesouvá do vládních budov v Římě, kde se čtenáři na jednu stranu setkávají s tradičními mafiánskými praktikami, jakými jsou například anonymní dopisy hroící smrtí, na druhou stranu ovšem problémy románových postav mají původ spíše v zločinech tzv. bílých límečků. Roberto Alajmo i Salvo Sottile se vzhledem k charakteru svých děl drží spíše konceptu tradiční mafiánské společnosti.

Sicílie byla po sjednocení Itálie postupně pozvolna přinucena ke změně tradičních převládajících poměrů, vnitřně se ovšem sicilská kultura často dosud prezentuje jako navýsost antimoderní. Objevují se ovšem hlasy volající po jejím osvobození od zažitých stereotypů a hlasy dávající najevo, že „Sicílie není pouze mafie“, aniž by přítomnost mafie ve společnosti byla znevažována či dokonce negována. Mafie se totiž, a to dost možná i vlastní přítomností v sicilské literatuře, stala jakýmsi klišé, bez něhož jako by na ostrově ani nemohlo vzniknout jiné literární dílo než to, ve kterém se fenomén mafie ve větší či menší míře objevuje. Matteo di Gesù se například ve svém díle *L'invenzione della Sicilia*¹⁷ (Vynalezení Sicílie) snaží poukázat na to, že moderní literatura je neustále se vyvíjející proces, a tudíž by měl být ponechán prostor k autonomnímu vyvíjení i sicilské literatuře, na kterou je nyní často pohlíženo nuceně a ideologicky tendenčně, jako by repertoár literatury vznikající na sicilském území musel mafii nutně zahrnovat. Z mafie se tak stává antropologický charakter namísto kriminálního jevu.

¹⁶ ONOFRI, M. *Tutti a cena da don Mariano. Letteratura e mafia nella Sicilia della nuova Italia*. Milano: Bompiano, 1996. ISBN 8845229076

¹⁷ DI GESÙ, M. *L'invenzione della Sicilia. Letteratura, mafia, modernità*. Roma: Carocci, 2015. ISBN 978-88-430-7967-4

Podobně se vyjádřil i Gaetano Savatteri, jehož úvahy vyústily v napsání knihy - pamfletu nazvaného *Non c'è più la Sicilia di una volta* (Sicílie už není, co bývala). Sicílské chování podle něj nemusí nutně být pouze takové, které popsal Pirandello, Brancati, Verga či Sciascia. Leonardo Sciascia zemřel v roce 1989 a od té doby se mnoho změnilo. Neznamená to, že by si společnost neměla připomínat svou minulost, která se do současnosti bezpochyby promítá, ovšem není podle něj na místě pohlížet na současnou Sicílii výhradně očima „starých“ autorů.

Savatteri jako jeden z důležitých milníků v dějinách Sicílie v souvislosti k mafii uvádí rok 1992, kdy došlo ke kulminaci moci a mafiánského násilí, masakrům a krveprolití a posléze k zavraždění soudců bojujících proti mafii Giovanniho Falconeho a Paola Borsellina. Tato práce se zabývá literárními díly autorů tvořících po tomto zlomovém okamžiku a jednou z otázek, které jsem si při jejich čtení kladla, tak bylo i to, do jaké míry je v tomto ohledu jejich literární práce skutečně nová.

3 Bio-bibliografické medailony

3.1 Roberto Alajmo

Roberto Alajmo se narodil v Palermu roku 1959. Od roku 1988 spolupracuje s italskou veřejnoprávní vysílací stanicí Rai, kde se podílel na přípravě regionálních zpravodajských relací (TG3 Sicilia) a od roku 2012 je členem tvůrčího týmu rubriky Mediterraneo, která ve spolupráci se zahraničními partnery vysílá pořad věnující se aktualitám ze zahraničí. Pro deník *Giornale di Sicilia* psal příspěvky věnující se divadelní kritice. Jeho texty, věnující se zejména kulturním a společenským tématům, byly publikovány v denících a periodikách *La Repubblica*, *Il Mattino*, *L'Unità*, *La Stampa*, *Corriere della Sera*, *Il Giornale*, *Diario della Settimana*, *Panorama*, *Nuovi Argomenti* a dalších. Jakožto profesionální novinář je od roku 1992 členem svazu sicilských spisovatelů Ordine dei Giornalisti di Sicilia. Vyučoval historii žurnalistiky na palermské univerzitě Università degli Studi di Palermo. Od roku 2013 je ředitelem palermského divadla Teatro Biondo. Vede vlastní blog (fórum) Penultim'Ora¹⁸.

Roberto Alajmo se věnuje i dramatické tvůrčí činnosti. Mimo jiné napsal komedii *Seicentocinquantamila senza contributi* (1990, Šest set padestá tisíc bez příspěvků), *Repertorio dei pazzi della città di Palermo* (1995, Repertoár palermských bláznů) a *Cento divagazioni notturne* (1997, Sto nočních odboček).

Literární tvorba Roberta Alajma je velmi pestrá. Po knižním publikování povídky *Una serata con Wagner* (1986, Večírek s Wagnerem) a esejích *Epica della città normale* (1993, Epika normálního města) a *Repertorio dei pazzi della città di Palermo* (1994), k níž se později přidala nová verze *Nuovo repertorio dei pazzi della città di Palermo* (2004, Nový repertoár palermských bláznů), bylo jeho románovou prvotinou dílo s názvem *Un lenzuolo contro la mafia* (Prostěradlo proti mafii), vydané roku 1993, reagující na bouřlivé události na Sicílii kolem smrti soudců Falconeho a Borsellina. Mafie stojí rovněž v pozadí jeho následující knihy *Almanacco siciliano delle morti presunte* (1997, Sicilská ročenka domnělých smrtí). V následujícím roce byla vydaná sbírka jeho povídek *Le scarpe di Polifemo e altre storie siciliane* (Polyfémovy boty a další sicilské příběhy). Roku 2001 byla publikována kniha *Notizia del disastro* (Zpráva o katastrofě), oceněná mezinárodní literární cenou Premio Mondello, v níž autor pomocí výpovědí a záznamů z tzv. černé skříňky popsal příběhy obětí a románově

¹⁸ *Penultim'Ora. Il forum di Roberto Alajmo* [online]. Dostupné z: <http://www.robortoalajmo.it>

zpracoval rozhovory odehrávající se uvnitř havarujícího letadla v Palermu v roce 1978. Roku 2003 vyšel jeho román *Cuore di madre* (Matčino srdce), díky němuž se Roberto Alajmo umístil mezi finalisty italské literární ceny Premio Campiello a umístil se na druhém místě při udělování nejprestižnější italské literární ceny Premio Strega. Ačkoliv mafie explicitně není jmenována, je jedním z témat tohoto románu. Následující kniha *Palermo è una cipolla* (2005, Palermo je cibule) je jakýmsi průvodcem mezi klišé vztahujícími se k Palermu. V roce 2006 vyšel jeho ceněný¹⁹ román *È stato il figlio*. Následovaly vzpomínkové knihy *Enciclopedia della memoria irrilevante* (2006, Encyklopedie nepodstatné paměti) a *1982. Memorie di un giovane vecchio* (2007, Paměti mladého starce). V roce 2008 vyšel jeho příběh o pádu a vzestupu protagonisty *La mossa del matto affogato* (Pohyb utopeného blázna), ve stejném roce bylo publikováno i dílo *Le ceneri di Pirandello* (Pirandellův popel). *L'Arte di Annacars. Un viaggio in Sicilia* (2010, Umění vmísit se a vykrucovat se. Cesta po Sicílii) je dalším dílem z řady jakýchsi průvodců po Sicílii. Příběh předčasně zesnulého úředníka bojujícího proti mafii Lucy Crescente *Tempo niente* z pera Roberta Alajma vyšel roku 2011. V následujícím roce bylo vydáno dílo *Arriva la fine del mondo (e ancora non sai cosa mettere)* (Přichází konec světa a ještě nevíš, co si obléknout), které je ironickým pojednáním vypořádávajícím se s aktuálními společenskými italskými a globálními problémy. Své dětství a sicilskou realitu té doby popsal v románu *Il primo amore non si scorda mai, anche volendo* (2013, Na první lásku se nikdy nezapomíná, i když se chce). Jeho dosud posledním románem je *Carne mia* (2016, Moje tělo), tragický příběh sicilské rodiny, zastíněný přítomností mafie.

Roberto Alajmo žije v Palermu. Podle jeho románu *È stato il figlio* byl v roce 2012 natočen stejnojmenný film, jehož režisérem je Daniele Cipri.

3.2 Gaetano Savatteri

Gaetano Savatteri se narodil roku 1964 v Miláně rodičům pocházejícím ze sicilského Racalmuta, kam se rodina vrátila v jeho 12 letech. V roce 1980 tam spolu s dalšími kolegy založili dodnes vycházející periodikum *Malgrado Tutto*, věnovaný aktuálnímu místnímu dění i kulturním záležitostem. V roce 1984 začal pracovat jako redaktor v palermském sídle deníku *Il Giornale di Sicilia* a nevyhnutelně tak pracoval s informacemi vztahujícími se k místní mafii. Jak sám v rozhovorech často uvádí, jeho snem vždy bylo stát se novinářem. Roku 1984 se proto přestěhoval do Říma, kde žije dodnes a kde začal pracovat jako zpravodaj pro deník *L'Indipendente* a posléze začal spolupracovat se zpravodajskou relací TG3 italské veřejnoprávní

¹⁹ Premio SuperVittorini e SuperComisso, finalista premio Viareggio

vysílací stanice Rai. Od roku 1997 dodnes je novinářem zpravodajské relace TG5, kde sleduje politické události zejména na národní úrovni a věnuje se velkým aktuálním politickým kauzám. Je členem redakce zpravodajského pořadu Matrix (Mediaset). Jeho příspěvky vycházely i v palermské sekci celonárodního deníku *La Repubblica* a v *Corriere della Sera*. Jako profesionální novinář je od roku 1987 členem svazu sicilských spisovatelů Ordine dei Giornalisti di Sicilia.

Po publikování aforismů s mafiánskou tematikou²⁰ byl literární prvotinou Gaetana Savatteriho román *La congiura dei lokaci* (Spiknutí výřečných), vydaný v roce 2000, popisující příběh hledání vraha starosty malé sicilské obce. V roce 2003 následovalo dílo *La ferita di Vishinskij* (Zranění Vyšinského), obsahující sicilské příběhy s mafiánským podtextem. V roce 2005 vyšla jeho kniha *I siciliani* (Sicilané), vykreslující portréty různých Sicilanů, včetně těch, kteří se zapletli s mafií. Následující román *La volata di Calò* (2008, Calův let) vypráví příběh malého podnikatele na Sicílii ve 30. letech 20. století. V roce 2006 byl publikován román *Gli uomini non si voltano*, román o tragickém příběhu sicilského poslance a lidech tvořících součást jeho života. Román *Uno per tutti* (2008, Jeden za všechny) vypráví společné příběhy z dětství několika přátel žijících u Milána, jejichž rodiče pocházejí z jižní Itálie. Roku 2009 vyšlo jeho dílo *I ragazzi di Regalpetra*, oceněné mezinárodní literární cenou „Nino Martoglio“. V následujícím roce byla vydána jeho kniha pojmenovaná *Strani nostrani. Storie di siciliani fuori dal comune* (Divní místní. Příběhy mimořádných Sicilanů) plná krátkých portrétů různých Sicilanů. V roce 2016 vyšel román *La fabbrica delle stelle* (Továrna na hvězdy), vyprávějící příběh novináře, kterého život dovede zpět na rodný ostrov Sicílie i do Benátek a donutí ho řešit případy s kriminálním podtextem. Posledním publikovaným dílem autora je jakýsi literární pamflet *Non c'è più la Sicilia di una volta*, ve které se Gaetano Savatteri vypořádává s klišé kolujícími kolem Sicílie. Knižně vyšlo i mnoho jeho povídek.²¹

3.3 Salvo Sottile

Salvo Sottile se narodil v Palermu roku 1973. Jeho otcem je novinář a bývalý šéfredaktor zpravodajství *Corriere di Sicilia* Giuseppe Sottile, který je sám autorem knihy *Nostra signora della necessità*, příběhu mladého novináře v mafiánském prostředí, vydaného roku 2006. Salvo Sottile se i díky svému otci stal novinářem již v roce 1989, kdy začal pracovat

²⁰ Např.: SAVATTERI, G. *La sfida di Orlando*. Roma: Arbor, 1993. 8886325088

²¹ Např.: *Viaggiare in giallo, Vacanze in giallo, La crisi in giallo, Il calcio in giallo, Turisti in giallo*; všechny publikované v palermském nakladatelství Sellerio

zejména pro deník *La Sicilia*. Ve stejném roce začal spolupracovat i s regionální televizní stanicí Telecor Video 3 a započal tím kariéru televizního žurnalisty, které se od té doby dosud věnuje a která v současné době představuje hlavní náplň jeho činnosti. Po svém dvouletém působení ve Spojených státech amerických a poté, co dočasně zastával funkci válečného zpravodaje z Afghánistánu, pracoval pro italský národní televizní kanál Canale 5 jako sicilský zpravodaj. Tuto roli následně zastával i pro některé rozhlasové stanice, římský deník *Il Tempo* a týdeníky *Epoca* a *Panorama*. Zprávy z ostrova posléze přinášel pro nově vzniklý zpravodajský pořad TG5. V roce 2003 začal pracovat pro zpravodajskou televizní stanici Sky TG24, kde měl na starosti ranní zpravodajskou relaci a týdenní pořad zabývající se hlubšími analýzami aktuálního dění. Stal se zástupcem šéfredaktora a později šéfredaktorem odpovědným za zpravodajské relace TG5, kde rovněž připravoval zpravodajské relace, věnoval se přípravě zpravodajských pořadů pro LA7 a Rai. Od roku 2010 se dva roky podílel na přípravě programu Quarto grado, rozebírajícímu nevyřešené kriminální případy. Od roku 2016 do současnosti uvádí investigativní pořad Mi manda Raitre.

Literární prvotinou Salva Sottileho byl román *Maqeda*, vydaný roku 2007. Po úspěšném přijetí publikem i kritikou (román byl roku 2008 oceněn literární cenou Premio letterario Massarosa) následovalo roku 2009 vydání jeho druhého románu *Più scuro di mezzanotte*. Jeho třetí román z roku 2015 nese titul *Cruel*. Spolu s novinářem a spisovatelem Enzem Cataniou se podílel na tvorbě knihy *Totò Riina. Storie segrete, odii e amori del dittatore di Cosa Nostra*²² (Totò Riina. Tajné příběhy, nenávisti a lásky tyрана Cosa Nostry), popisující příběh „šéfa šéfů“ sicilského mafiánského klanu Corleonesi (frakce Cosy Nostry) v době jeho ukrývání se před zákonem.

Salvo Sottile žije v Římě. Za svou novinářskou práci získal v roce 2006 ocenění Premio Ischia internazionale di giornalismo a v roce 2009 Premio nazionale Paolo Borsellino. Jeho román *Più scuro di mezzanotte* byl přeložen do několika cizích jazyků včetně češtiny a byla získána práva na jeho zfilmování²³.

3.4 Další autoři

Žít na Sicílii a věnovat se psaní, aniž by se autor musel vypořádat s tématem mafie, patrně není možné. Autoři se s mafií vyrovnávají buď jejím zakomponováním do svého díla

²² CATANIA, E., SOTTILE, S. *Totò Riina. Storie segrete, odii e amori del dittatore di Cosa nostra*. Liber Internazionale, 1993. ISBN 8880040081

²³ Produkce - Attilio De Razza (2009)

v souladu s tím, že představuje neutuchávající zdroj inspirace, nebo ji naopak zcela zamlčí, čímž rovněž dávají najevo svůj postoj k tomuto fenoménu. Pro tuto práci byli vybráni současní autoři, kteří splňují následující podmínky: jsou spjati se Sicílií, prosadili se současně jako novináři i jako spisovatelé a ve své žurnalistické i prozaické tvorbě se věnují tématu mafie (či organizovaného zločinu obecně). Kromě Roberta Alajma, Salvatora Sottileho a Gaetana Savatteriho jsou takovými autory i Attilio Bolzoni, Gery Palazzotto či Francesco La Licata.

Attilio Bolzoni (1955) se narodil v Santo Stefano Lodigiano v severní Itálii. Na Sicílii v Palermu žil pouze v letech 1979 – 2004, psal ovšem pro místní periodika (*La Repubblica*, *L'Ora*) a zabýval se tématem sicilské mafie. Sám nebo ve spolupráci s Giuseppem D'Avanzanem vydal několik knih věnujících se mafii, ani v jednom případě se nejedná o díla spadající do kategorie fikce, ale spíše o díla s převažující charakteristikou literatury faktu: *La giustizia è Cosa Nostra* (1995, Spravedlnost je Cosa Nostra), *C'era una volta la lotta alla mafia* (1998, Byla jenou jedna válka proti mafii), *Il capo dei capi* (2007, Šéf šéfů) o životě Totò Riiny, *Parole d'onore* (2008, Čestná slova) a další.

Gery Palazzotto (1963) pochází z Palerma. Je spisovatelem, s médii začal spolupracovat jakožto hudebník v roli hudebního kritika. Byl zástupcem šéfredaktora deníku *Giornale di Sicilia*, se kterým spolupracuje od roku 1988, jako sloupkař spolupracuje s palermskou redakcí deníku *La Repubblica*, od roku 2015 pracuje v palermském divadle Teatro Massimo. Napsal román noir *Di nome faceva Michele* (2004, Jmenovala se Michele) a *Giù dalla rupe* (2006, Dolů ze srázu), oba spadající do kategorie detektivního románu.

Francesco La Licata (1963) pochází ze Sicílie a jako novinář deníku *La Stampa* se věnuje tématu mafie. Spolupracoval s deníky *L'Ora* a *Giornale di Sicilia*, spolupracuje s rozhlasovým i televizním vysíláním a několika italskými periodiky. K jeho literárním dílům věnujícím se mafii (často psaným ve spolupráci s dalšími autory) patří například *Storia di Giovanni Falcone* (1992, Příběh Giovanniho Falconeho), *Sbirri* (2007, Poldové), *Don Vito. Le relazioni segrete tra stato e mafia nel racconto di un testimone d'eccellenza* (2010 Don Vito. Tajné vztahy mezi státem a mafii v příběhu dokonalého svědka). Ve všech případech se ovšem jedná spíše o díla s převažující charakteristikou literatury faktu.

4 Analýza vybraných románů v komparaci s žurnalistickými texty

4.1 Žánrové určení analyzovaných děl

V současné literatuře může být obtížné jednoznačně určit žánr díla, stejný problém se vyskytuje i při stanovení žánru děl vybraných pro tuto práci. Základem žánrových rozdílů v literatuře je princip prezentace. Obecně lze všechna díla zvolená díla nazvat fikcí, která je z etymologického hlediska označením něčeho samoučelně stvořeného. Autentickou formou fikce je proto román.²⁴ V něm se však podle Frye vyskytuje složitější situace, neboť dialog může být realizován hlasem románových postav, nikoli hlasem autora, a v díle se tudíž vyskytuje několik různých jazyků. Přizpůsobení vypravěčova stylu hlasu postavy nebo tématu lze označit jako dekorum neboli přiměřenost stylu díla jeho obsahu.²⁵ Příklady toho, jak se vybraní sicilští spisovatelé–novináři s dekorem vypořádali, budou postupně uváděny v analytické části této práce.

Román jakožto jedna ze čtyř forem fikce²⁶ bude pro účely této práce chápán jako rozsáhlý prozaický epický útvar, zobrazující rozsáhlejší úseky života, rozmanité vztahy mezi postavami a jejich psychické prožívání situací, v němž je hlavní dějová linie rozvětvena do vedlejších motivů. Podle tohoto nahlížení lze za romány jednoznačně označit obě zvolená díla Sottileho, Alajmovo dílo *È stato il figlio* a rovněž Savatteriho *Gli uomini che non si voltano*. Jeho dílo *Tempo niente* je z fragmentů sestaveným svědectvím o životě reálné osoby, zpracovaným jedním autorem. Jako román je v této práci zjednodušeně označováno zejména vzhledem k tomu, že (auto)biografie je formou, která postupně a nezvratně s románem splývá. Většinu autobiografií inspirovaly zkušenosti či události, z nichž se dá vystavět celistvá struktura²⁷, stejně tak jako je tomu v případě analyzovaného díla *Tempo Niente* a rovněž v Savatteriho díle *I ragazzi di Regalpetra*, které lze tudíž za biografický román rovněž označit. Zároveň je ovšem možné toto dílo zařadit i mezi angažovanou literaturu, a to s ohledem na jeho historické svědectví. Savatteriho další analyzované dílo *Gli uomini che non si voltano* se svým stylem biografickému románu i angažované literatuře přibližuje, jedná se ovšem o román v pravém

²⁴ FRYE, N. *Anatomie kritiky*. Překl. Sylva Ficová. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-078-3, ss. 286, 354.

²⁵ Tamtéž, s. 312

²⁶ Fikce lze z hlediska formy rozdělit na 4 proudy: román, vyznání, anatomie, romance (+ jejich kombinace); FRYE, N. *Anatomie kritiky*. Překl. Sylva Ficová. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-078-3, s. 364.

²⁷ Tamtéž, s. 358

slova smyslu vzhledem k tomu, že v díle nejsou popisovány konkrétní reálné příběhy, těmi se autor pouze vzdáleně inspiroval.

4.2 Problémy analýzy žurnalistické práce

Zásadním problémem, který se při zpracovávání tématu vyskytl, byl nedostatečný nebo nemožný přístup k archivním žurnalistickým textům a příspěvkům všech zvolených autorů. Původním záměrem bylo věnovat více prostoru jejich žurnalistické tvorbě a najít v ní možné souvislosti s jejich literární prací. Ukázalo se ovšem, že autoři svá současná díla mnohdy opřeli o události, které se odehrály ještě před začátkem jejich žurnalistické kariéry. Vzhledem k tomu, že všichni zvolení autoři v novinách pracovali v oddělení zpravodajské redakce, byly výstupem jejich novinářské činnosti často pouze dodané informace nebo příspěvky podepsané „redakce“. Jako nutné se tedy ukázalo sledování spíše obecné tematické linie jejich literárních děl v komparaci s obecně nahlíženou představou o žurnalistickém jazyce, popsanou níže. Bylo nutné obecně vycházet z událostí, které se v daném období na Sicílii odehrály a kterým tudíž zvolení autoři mohli i profesně přihlížet, a zároveň z jejich vlastních výpovědí o tom, co je při literární práci inspirovalo. Komparace literárních děl s žurnalistickými proto vychází primárně z obecné představy o stylu žurnalistického textu a výše uvedených skutečností.

Pro účely této práce se bude předpokládat, že žurnalistický text, včetně toho prezentovaného jinak než v tištěné podobě, přesně a výstižně pojmenovává fakta, není citově zabarvený ani nijak nehodnotí popisované skutečnosti. Vždy má formu spisovné italštiny.²⁸

4.3 Roberto Alajmo a jeho práce

4.3.1 *È stato il figlio* – obsah díla

Na začátku příběhu románu *È stato il figlio* je mrtvola otce Nicolò Ciraula, zabitého ve svém skromném bytě v palermské čtvrti Kalsa, kde žil s manželkou Loredanou, synem Tancredem a rodiči Fonziem a Rosou. Rodina dosvědčí, že vrahem je jeho dvacetiletý syn, nerozhodný a zjevně flegmatický mladý muž. Motivem mělo být to, že Tancredi lehce odřel kapotu otcova auta. Z usmrcení ho usvědčí hlavně babička, matka je v šoku a dědeček raději mlčí. Tancredi rovněž mlčí, ani později neprozradí původ pistole, ze které měl údajně na otce

²⁸ AFELTRA, G., CIRILLO, S. *Dal giornalismo alla letteratura*. Milano: Einaudi, 1994. ISBN 8828602007

vystřelit tři rány. V palermském vězení Ucciardone mlčenlivý Tancredi vypráví svému spoluvězni příběh své mladší sestry Serenelly a její skličující smrti – stala se nevinnou obětí mafiánské přestřelky. Za složitě vysouzené peníze vyplácené obětím mafiánských zločinů si rodina pořídí místo nového bytu či jiných užitečných věcí nové auto, které se stane otcovým fetišem. Při vyjíždce se svou přítelkyní Mariantonii ho Tancredi na kapotě nechtěně lehce odře. Rozzuřený otec Tancrediho při hádce fyzicky napadne, nemotorný syn se ovšem nedokáže bránit a matka, aby zabránila neštěstí, přivede bratrance Masina, který svým chováním představuje typ rázného chlapce, kterého by si Nicola přál mít doma. Masino se připleče do potyčky a v zuřivosti a v zájmu obrany vlastní cti Nicolu zastřelí. Aby ho rodina ubránila před odnětím svobody, svede vinu na Tancrediho. Ten totiž nemá žádné stálé zaměstnání, na rozdíl od Masina, který bude schopný finančně zabezpečit svou matku i rodinu Ciraulových, která nyní přišla o jediného muže, který ji živil.

È stato il figlio je čtivá kniha, ve které jde autor lehce, jasně a bez zbytečného rozptylování čtenáře přímo k jádru věci. Přestože román začíná smrtí i jasným usvědčením vraha, vše se ukáže být komplikovanější a čtenáři mají prostor k pochybám až do úplného závěru románu, kde je teprve pravda – tak jako ve správném detektivním příběhu – odhalena. I přes krutý osud postav a tíživou situaci prostředí, do kterého je děj umístěn, je příběh plný humorných až absurdních okamžiků, které čtenáři mohou snadno vnímat i díky lehkému ironickému (možná i skrytě hořkému) autorově stylu psaní. Jeho jazyk je v tomto románu jakýmsi mixem italštiny a srozumitelné sicilštiny. Dialogy jsou zábavné a duchaplné. Vyjadřování postav vystihuje prostředí palermské lidové čtvrti, ve které se pohybují. Nejsou přítomné dlouhé úvahy, odbočky či popisy prostředí, které by čtenáře odváděly od jasně definované linie příběhu, vylíčeného s příjemnou lehkostí a s nadhledem. Autor do příběhu nijak nezasahuje a jeho přítomnost není v románu patrná. Postavy a jejich jednání nijak nehodnotí, jednotlivé osoby jsou přítomny vylíčené s hojnou dávkou empatie. Je patrné, že samy jsou viníky a zároveň oběťmi situace, která je přesahuje a s níž se chtě nechtě musejí vyrovnat.

4.3.2 *Tempo Niente* – obsah díla

Biografický román *Tempo Niente. La breve vita felice di Luca Crescente* je rekonstrukcí životního příběhu úředníka se soudní pravomocí Lucy Crescenteho, skládající se z větší části z výpovědí osob jemu blízkých. Jejich slovy a slovy autora popisuje některé okamžiky v životě již mrtvého hrdiny. Prostor pro vyprávění příběhů, osudů a vzpomínek dostávají například manželka Milena Marino, na jejíž žádost se Roberto Alajmo chopil úkolu knihu napsat, dále Crescenteho synové Gabriele a Marco, další rodinní příslušníci, kolegové Antonio Balsamo,

Ambrogio Cartosio, Almena Luise a další, přátelé, novináři, jeho řidič i univerzitní profesor. Luca Crescente byl soudce palermské prokuratury, který se ve své profesionální kariéře věnoval boji proti mafii (člen DDA Palermo – Direzione Distrettuale antimafia). Věnoval se i vyšetřování případu zavraždění soudců Falconeho a Borsellina, věnoval se kriminálním případům se vztahem k mafii z oblasti Agrigenta, byl státním zástupcem v procesu Akragas. Jakožto ambiciózní člověk se nevzdával svých ideálů a tvrdá práce nebyla cizí. To jsou vlastnosti, které se od osob jako byl Luca Crescente, automaticky očekávají, ovšem realita může být jiná. Zároveň byl i příkladným manželem a otcem dvou synů, rodinnému životu přikládal velkou váhu. Jeho chování ve vztahu k práci i k rodině je v románu nostalgicky vzpomínáno. Zadáni sepsat tuto knihu dostal Roberto Alajmo od soudcovy manželky s přáním, aby se na Lucu Crescente nezapomnělo. Sám autor ho osobně neznal, v knize tudíž jeho osobní vzpomínky nejsou. Luca Crescente předčasně zemřel na rodinné dovolené v horách v severní Itálii ve věku 39 let, příčinou smrti byl pravděpodobně infarkt.

Tempo Niente je biografický příběh složený z větší části ze vzpomínek osob blízkých Lucy Crescente, přepsaných autorovým výstižným stylem jakožto svědectví, nikoli jako románově zpracovaný příběh. Díky této kompozici lze na dílo pohlížet i jako na postmoderní román. Je přesně interpretována realita viděná očima lidí ze soudcova okolí – v tomto smyslu Roberto Alajmo odvedl precizní novinářskou práci, jejímž smyslem přitom nebylo klást důraz na případy, kterými se Luca Crescente během své profesionální kariéry zabýval, ani nebylo žádoucí dát prostor k vyjádření i „protistraně“. Z celého příběhu číší velká nostalgie a patos, který by v mediální zprávě patrně rovněž neměl svůj prostor. Vše je sepsáno čtivým jazykem, který zároveň odráží i hořkost nad předčasnou smrtí člověka, který na světě zanechal mimo jiné milující manželku a dva malé syny. Opakované je připomínáno, že Luca Crescente byl „normální“ člověk, který vedl „normální“ život.

4.3.3 Analýza Alajmovy práce na příkladu románu *È stato il figlio*

Alajmův román *È stato il figlio* poukazuje na autorovy literární kvality. Jeho próza přitom dokládá autorovu schopnost nutnou pro žurnalistickou práci, a sice stručně a výstižně slovy vyjádřit podstatu věci. Promyšlená výstavba díla jasně reflektuje Alajmovy spisovatelské schopnosti – čtenáře přímo poutavě vtahuje do děje ve výstižně (přitom stručně) popsaném prostředí, udržuje ho v neustálém napětí, vzbuzuje zvědavost a v jistém ohledu je i nepředvídatelný. Dokáže vystihnout atmosféru srozumitelným způsobem i pro ty, kteří nemají přímou dlouhodobou zkušenost s životem na Sicílii. Je ovšem pravděpodobné, že tito čtenáři budou do jisté míry ochuzeni o detaily, které neuniknou čtenářům obeznámeným s místní

realitou. Neznamená to ovšem, že pro „nezúčastněné“ čtenáře bude román nepochopitelný nebo nezajímavý.

Roberto Alajmo už první větou románu vtahuje čtenáře do děje – bez nadbytečného popisu situace, postav či prostředí:

„Appena chiusa la telefonata Tancredi accosta l'orecchio alla porta per sentire che succede dall'altra parte. Ma siccome la porta è molto spessa, ci mette alcuni secondi a capire che per distinguere qualcosa deve far aderire il padiglione auricolare al legno. Tentativo che esegue con molta accuratezza.“ (s. 7)

Jakmile Tancredi položil telefon, přiblížil ucho ke dveřím, aby slyšel, co se děje na druhé straně. Jenže dveře jsou příliš tlusté, trvá mu pár sekund, než si uvědomí, že aby něco zaslechl, musí ušní boltec přiložit na dřevo. Pečlivě to vyzkouší.²⁹

V úvodních větách je rovněž patrná další z autorových vypravěčských technik – v situaci, kdy by čtenář mohl toužit po rychlém vysvětlení situace (zde by si například mohl klást otázku, kde se Tancredi nachází, proč musí odposlouchávat tajně apod.), popisuje zdánlivě nepodstatné maličkosti. V tomto případě, kdy je Tancredi zavřený v koupelně a vyčkává příjezdu policie, která bude vyšetřovat případ usmrcení jeho otce, sám přemýšlí například o tom, proč záchodové prkýnko v koupelně jejich rodiny bylo vždy rozbité a jaká úskalí to s sebou přinášelo při používání toalety. Je tím navozena lehce ironická situace, příznačná pro Alajmovo dílo. Policisty Tancredi vždy nazývá pejorativně *sbirri*³⁰ a jasně tím dává najevo svůj postoj k nim. Opovrhuje jimi mimo jiné i v situaci, kdy policisté již po schodech stoupají k bytu rodiny Ciraulových a Tancredimu je jasné, že musejí cítit zatuchlý zápach plesnivých stěn a ve tmě, bez možnosti si rozsvítit, škobrtají na schodech kvůli jejich bídnému stavu. Situaci výsměšně komentuje slovy: „Tanto peggio per loro.“³¹ (s. 12)

V průběhu samotného vyšetřování případu ze strany policistů, ať už se jedná o bezprostřední vyšetřování ihned po události nebo následné vyslýchání chlapce během jeho pobytu ve vězení, nejsou postupy policie detailně či expertně popisovány, ačkoliv by s nimi autor mohl být dobře obeznámen vzhledem k tomu, že se od začátku své žurnalistické kariéry

²⁹ Všechny překlady citovaných děl v této práci jsou vlastní (včetně ukázek ze Sottileho románu *Più scuro di mezzanotte*, které vyšlo i v českém překladu)

³⁰ poldové, fízlové

³¹ Tím hůř pro ně.

až do roku 2006, kdy byl román *È stato il figlio* publikován, věnoval přípravě regionálních zpravodajských relací pro Rai a TG3 Sicilia, kde by se bez vhladu do problematiky stěžil obešel. V románu se spíše než na popis postupu práce policistů klade důraz na jednání hlavních románových postav. Vyšetřující policista klade jednu otázku za druhou, Tancredi zarytě mlčí a své jednání potvrdí po určité době na policistovo vyzvání i prohlášením: „Mi avvalgo della facoltà di non rispondere.“³² (s. 33)

Čtenář je nucen dělat si vlastní úsudek o tom, kdo je skutečným vrahem. Autor mu nabízí popis přesného průběhu situace. Ve velké míře používá citoslovce a přímou řeč a postavy nechává promlouvat jejich jazykem. Nemluví ovšem dialektem, některá lokální výrazy, jako např. *amuni*³³, *mischino*³⁴, *piccioli*³⁵, do textu pronikají pouze sporadicky. I čtenář minimálně obeznámený s fungováním sicilštiny přitom při čtení nepochybuje o tom, v jakém prostředí se děj odehrává. Autor tomu napomáhá používáním výrazů, slovních obrátů a vět jako *Vecchio sono*.³⁶, *Inzomma*.³⁷, *Un sacco di perzone*.³⁸, *Mi sto sentendo male. Male mi sto sentendo*.³⁹, *noilatri, voialtri*⁴⁰ apod. O sociálním statusu členů rodiny Ciraulových si čtenář může udělat představu i díky jazyku, kterým mluví, když se například ve formálních situacích obracejí na policisty či advokáta slovy *signò*⁴¹, *avvocà*⁴² nebo když na místo souhlasu odpovídají citoslovcem *eh*.

Jazyk vypravěče i jazyk románových postav je jasný a výstižný. Za touto volbou je možné hledat Alajmovu žurnalistickou praxi, přímo se však nepodařilo souvislost prokázat. Román *È stato il figlio* působí spíše jako umělecké vlečení strohých faktů, přesto je trefný a precizní. Stejně tak působí i další autorova díla, mezi nimiž i ceněný román *Cuore di madre*. Autor v románech prokazuje svou trefnou narativní schopnost a zručnost při tvoření příběhů. Je mu vlastní schopnost utvářet rychlé sekvence příběhu, stejně tak jako je žádoucí popsat příběhy pro publikování v novinách či prezentování v jiných médiích. V románu se tyto příběhy liší jednak doplněním detailnějších podrobností (například zmínce o tom, jak si paní Loredana Ciraulo potrpěla na udržování bytu v naprosté čistotě, kontrastující s okolním zanedbaným prostředím), jednak vnořením se do duše postav, které by v žurnalistických výstupech nemělo

³² Využívám svého práva nevyprávět.

³³ it. *andiamo* – jdeme

³⁴ Ev. *mischinu* - bídák, používáno jako zvolání i v jiných významech

³⁵ peníze

³⁶ it. *Sono vecchio*. – Jsem starý.

³⁷ *Insomma*. - Celkem vzato. Psaná forma přizpůsobená mluvené.

³⁸ *Un sacco di persone*. - Hodně lidí. Psaná forma přizpůsobená mluvené.

³⁹ Cítím se špatně. Špatně se cítím.

⁴⁰ na místo *noi, voi* – my, vy

⁴¹ *signore* - pane

⁴² *avvocato* – advokát

prostor (a zprostředkovaně prostřednictvím novináře by ani nepůsobila objektivně). Nutno podotknout, že autor takto nevstupuje pouze do duše jednotlivých postav (například popisem toho, jak Tancredi prožívá svůj pobyt ve vězení), ale zároveň i do jakési kolektivní duše Sicilanů, přestože tato duše může být nahlížena skrz rozšířená, ovšem dost možná zastaralá klišé, jak je uvedeno níže. Zásadním rozdílem oproti mediální zprávě jsou dále intriky, dějové zápletky a obecně promyšleně a složitě vystavěný románový příběh, který na rozdíl od mediálních zpráv nepostupuje logicky a promyšleně zamlčuje a následně odhaluje jistá fakta. Nechybí prezentování jistých možných souvislostí, jako například té, že Nicola i Serenella zemřeli oba v neděli.

Je patrné, že za přestřelkami, nelegálním až lichvářským způsobem půjčování peněz a dalším popisovaným jednáním stojí mafie. Alajmo přesto slovo *mafia* použije v románu poprvé až přibližně ve třetině knihy, když mluví o penězích získaných jako „risarcimento per le vittime della mafia.“⁴³ (s. 87). Surovost i osudovost příběhu se projevuje mimo jiné v Tancrediho chladnosti - nikdy nepocítí lítost či výčitky svědomí, vztahující se k smrti vlastního otce. Zdá se, jako by byl více rozrušen nepravdivou zprávou v novinách, informující o tom, že za vraždou otce může být Tancrediho skrytá homosexualita. Poprvé v životě je odhodlán i k vážnějším činům:

„Avrebbe voluto poter dimostrare la propria innocenza solo per uscire dal carcere e poi andare ad ammazzare il giornalista che aveva scritto quelle cose. Magari poi l'avrebbero messo di nuovo all'Ucciardone, ma ne sarebbe valsa la pena.“ (s. 81)

Přál by si prokázat svou nevinu jenom proto, aby se dostal z vězení a mohl jít zabít novináře, který to napsal. Možná, že by ho pak znovu zavřeli do Ucciardone, ale stálo by to za to.

Autor je přesný ve vyjadřování, velmi sporadicky používá i přesné pojmenování některých míst reálně v Palermu existujících (Vicolo Ingrassia, Ucciardone). Jejich znalost však není pro pochopení příběhu nezbytná, stejně tak jako čtenář při čtení románu *È stato il figlio* pravděpodobně nebude mít potřebu přesnějšího určení míst vzhledem k tomu, že popis prostředí je naprosto dostačující k navození potřebné atmosféry. Text není obtěžkán ani jinými reálnými fakty či událostmi, které by od čtenáře vyžadovaly pro správné pochopení příběhu

⁴³ odškodnění obětí mafie

větší pozornost či jejich znalost. Román je čtivý a i přes rychlý spád událostí či kruté scény působí klidně, jako by chtěl evokovat volné životní tempo i jistou bezstarostnost či spíše osudovou odevzdanost hlavních postav. Svět žurnalistiky autora ovlivnil patrně spíše po faktické stránce, a sice volbou tématu a jednotlivých motivů. Nesporná je přitom vzájemná provázanost Alajma se sicilským prostředím a potažmo sicilským prostředím a událostmi reflektovanými v médiích. Z tohoto ohledu se zdá být nevyhnutelná nutnost zakomponovat fenomén mafie do vlastní tvorby.

Roberto Alajmo je bystrý pozorovatel okolního dění. Od narození dodnes žije v Palermu, realitu života v Palermu tudíž dennodenně zažívá na vlastní kůži. Své pozorovací a analytické schopnosti předvedl i ve svých dílech *Palermo è una cipolla* (2005) a *L'arte di annacarsi. Un vaiggio in Sicilia* (2010). V obou případech se jedná o jakési průvodce oblastí a exkurzi do mentality jejích obyvatel či jistou duševní cestu – v prvním případě je popisováno zejména Palermo, ve druhém případě celý ostrov Sicílie. Sám tvrdí, že nachází zalíbení ve vyprávění příběhů. Rád veřejnosti vypráví o skutečnostech, nemyslí si o sobě ovšem, že by byl realistou. Jeho zájem je spíše najít v realitě výchozí nosné téma, osvojit si ho a přepracovat, možná ho dokonce do jisté převrátit či zkeslit.⁴⁴ Právě tak tomu podle autora⁴⁵ bylo i v případě románu *È stato il figlio*. Čtenář přesto není s realistickým základem v podobě dvojího trestného činu, který se odehrál v jedné z lidových palermských čtvrtí, nijak přímo obeznámen. Stejný případ práce s fakty reprezentuje i román *Cuore di madre*. Alajmo je autorem, který se chopí reálného příběhu z aktuálního dění a po svém ho přepracovává, aniž by onen původní reálný čin z výsledného díla zřetelně promlouval. V tomto ohledu lze jeho román *È stato il figlio* označit za hyperrealistický, tedy takový, který má potřebu vztáhnout se k předmětné skutečnosti, ovšem nesleduje při tom konkrétní událost. Prezentuje autorovo vidění okolního světa a zakomponovává tak jeho vlastní životní zkušenost. Není otevřeně společensky kritický, naopak z Alajmových děl číší velká empatie.

4.3.4 Analýza Alajmovy práce na příkladu *Tempo Niente*

Tempo Niente. La breve vita felice di Luca Crescente se svým stylem odlišuje od ostatní autorovy práce, nelze ho proto považovat za reprezentativní ukázkou jeho celkové literární

⁴⁴ Roberto Alajmo. In: *Youtube* [online]. 1. 7. 2015 [cit. 2017-11-07]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=xoEjR_6zMB8 Kanál uživatele Osservatorio delle Arti e Scrittura in Sicilia

⁴⁵ Tamtéž

práce. K jeho napsání dostal zadání od manželky zesnulého prokurátora Lucy Crescente a sepsáním následně předvedl dobře odvedenou žurnalistickou práci s nadstavbou v podobě literárně zpracovaného textu, ovšem s potlačáním možnosti vlastní invence, která by byla v případě takového typu textu nežádoucí a text by mohl působit nevěrohodně. Osobně prokurátora neznal, do výpovědi tedy nezahrnul subjektivní informace. Uspořádal rozhovory s osobami blízkými zesnulého a jejich výpovědi posléze sepsal a propojil vlastním průvodním slovem. Podařilo se mu napsat čtivé dílo i přes to, že chybí děj s rychlým spádem, zápletky i její rozuzlení. Sám tento fakt explicitně vyjadřuje:

„In questa vicenda, perché risponda a tutti i canoni della storia che merita di essere ascoltata, oltre che raccontata, manca un antagonista. Manca il cattivo. Ci vorrebbe un capomafia disposto a venire allo scoperto e testimoniare contro di lui. Se fosse ancora vivo non sarebbe difficile trovare un detrattore. Potrebbe sostenere che Luca Crescente era uno di quei sudici comunisti che infangano il buon nome della Sicilia. (...) Solo che non c'è. In questa storia Cosa Nostra è un'entità collettiva, nella quale mancano le personalità di spicco. In tempi di mafia sommersa è difficile districare le personalità, attribuire ruoli e livelli di autorità. Rimane valida la risposta di Leonardo Sciascia nei suoi ultimi anni, a chi gli chiedeva un'opinione sui nuovi equilibri mafiosi: non si capisce.“ (s. 46)

Aby odpovídal všem pravidlům příběhu, který si zaslouží být nejen vyprávěn, ale i poslouchán, chybí v tomto příběhu antagonista. Chybí ten zlý. Chtělo by to mafiánského šéfa svolného veřejně vystoupit a vypovídat proti němu. Kdyby byl ještě naživu, nebylo by obtížné najít pomlouvače. Ten by mohl tvrdit, že Luca Crescente byl jedním z těch sprostých komunistů, kteří pošpinili dobré jméno Sicílie. (...) Jenže v něm není. V tomto příběhu je Cosa Nostra kolektivním subjektem, ve kterém chybějí výrazné osobnosti. V dobách skryté mafie je obtížné vypátrat osobnosti, přiřadit role a úroveň pravomocí. Pořád platí odpověď, kterou Sciascia dával v posledních letech svého života lidem na otázku ohledně nové mafiánské rovnováhy: není tomu rozumět.

Kromě explicitního vyjádření nepřítomnosti protivníka tato ukázka zároveň potvrzuje odvolávání se na velkého „maestra z Racalmuta“ Leonarda Sciasciu ze strany současné generace sicilských spisovatelů, a dále objasňuje pozici sicilské Cosy Nostry v celém příběhu.

Samotné slovo *mafia* je používáno pouze sporadicky a bez jasně vyjádřeného obvinění mafie v souvislosti s osudem prokurátora Lucy Crescenteho. Nelze ji označit ani za viníka smrti prokurátora, z té totiž nelze obvinít nikoho:

„Nessuna legge potrà mai condannare nessuno per la morte di Luca Crescente. Non c'è reato, quindi niente colpevole. Ma allo stesso tempo esiste ed è palese, una profonda ingiustizia. (...) Questo forse è successo a Luca Crescente: ha rallentato in autostrada e la morte, che lo seguiva distrattamente, ha finito per tamponarlo.“
(s. 108)

Žádný zákon nemůže nikoho usvědčit ze smrti Lucy Crescenteho. Chybí trestný čin, tudíž není žádný viník. Zároveň tu ovšem je, a je očividná, hluboká nespravedlnost. (...) Možná se Lucovi Crescentemu stalo toto: zvolnil na dálnici a smrt, která ho mimoděk následovala, do něj nakonec zezadu narazila.

Dle představení textu i uvedených ukázek je patrné, že Alajmovo dílo *Tempo Niente. La breve vita felice di Luca Crescente* nelze zařadit mezi romány spadající do kategorie fikce. Jeho význam spočívá zejména v jeho občanské hodnotě. Je kladen jasný důraz na to, že Luca Crescente prožil normální život a svou normalitou přispěl k respektování legality, která se spolu s respektováním pravidel odráží v každodenním běžném jednání.

Roberto Alajmo nejenže sám na začátku knihy dává na vědomí, jak se k úkolu dostal a že se mu do něj vlastně moc nechtělo, ale i v rozhovorech přiznává, že napsat *Tempo Niente* pro něho bylo vlastně jakousi výzvou právě z toho důvodu, že Luca Crescente byl osobou až „neuvěřitelně normální“⁴⁶ a opakuje, že literatura je obvykle živena spíše špatnými než dobrými podmínkami a že zlo je „fotogeničtější“ než dobro.⁴⁷

Dílo patrně po citové stránce nejvíce zapůsobí na čtenáře s vlastní zkušeností či obeznámeností se situací příslušného místa v období prokurátorovy pracovní kariéry – jeho spolupracovníci vzpomínají na prokurátorovu angažovanost v procesu Akragas i o dalších událostech, odehrávajících se na palermské prokuratuře, lehce je nastíněno i politické zákulisí.

⁴⁶ Roberto Alajmo, presentazione del suo libro. In: *Youtube* [online]. 22. 11. 2011 [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dOwmvWlY6hA> Kanál uživatele chitarristadoc1

⁴⁷ Tamtéž

Neinformovanému čtenáři tudíž hrozí, že se v textu ztratí – podobně jako kdyby četl například aktuální zprávy v novinách, informující o dlouhodobě probíhajících procesech, které sám nesleduje. Dílo charakterizuje jeho blízkost k literatuře faktu a autorovo vyjadřování, které dává jeho jazyku znaky žurnalistického textu. Jazykem upraveným autorem jsou zprostředkovány i výpovědi prokurátorových synů, mladší z nich Gabriele Crescente například jako vzpomínku na otce říká:

„Nel sogno ero nel soggiorno. Mi sono alzato, ho acceso le luci e mio padre era là. Allora ho chiamato mia madre e Marco, loro sono venuti, hanno visto che papà era ancora vivo, e siamo andati tutti assieme a dormire nel letto grande.“ (s. 33)

Ve snu jsem byl v obýváku. Vstal jsem, rozsvítil světlo a tatínek tam byl. Tak jsem zavolal maminku a Marca, ti přišli, uviděli, že tatínek je ještě naživu, a všichni jsme šli spát do velké postele.

Vkládáním takovýchto vzpomínek do textu autor podtrhuje jeho hořkost a mnohdy až patetičnost. Hořkou pachutí může navíc dotvářet logické zakomponování příspěvků a vzpomínek pouze těch, kteří Luca Crescenteho měli rádi, případně se o něm po jeho smrti jinak než v dobrém nevyjadřují. Nejde o biografii v pravém slova smyslu, ale spíše o jasné ztvárnění osoby, jehož bylo docíleno náhodnou alternací pasáží věnujících se jeho kariéře, osobnímu a rodinnému životu či ve vzdálenějších vzpomínkách i někdejšímu životu univerzitního studenta. Z textu na čtenáře doléhá také pocit neodvratitelné křivdy a nespravedlnosti nad ztrátou lidského života a v neposlední řadě i nevyhnutelná osudovost života. Hořkostí a pocitem blízkosti smrti jako by byl protkán celý text, a to navzdory tomu, že tragický je pouze samotný závěr. Snahou bylo popsat prokurátorův krátký a šťastný život, jak je vyjádřeno v podtitulu knihy: *La breve vita felice di Luca Crescente*.

4.3.5 Analýza Alajmovy práce – shrnutí

Roberto Alajmo je především velmi zdatný spisovatel, ilustrující své kvality v četných literárních dílech. Příběhy plné promyšlených dějových zápletek a složitě vystavěných a často fatálních situací vypráví literárním jazykem, za jehož výstižností je možné hledat autorovu žurnalistickou praxi. Stručně a výstižně dokáže vystihnout podstatu věci a i náznakově popsat

prostředí, ve kterém se romány odehrávají. Přímoú souvislost jeho žurnalistické činnosti se však v souvislosti k jeho literárním dílům nepodařilo prokázat. Jisté je, že Alajmova občanská angažovanost je díky jeho povolání a potažmo postavení ve společnosti takřka dennodenní. Autor je bystrým pozorovatelem okolního dění, které dokáže zachytit, aniž by literární texty obtěžkal nadbytečnými reálnými fakty. Alajmo je silně spjatý s každodenní palermskou realitou, kterou musel sledovat vzhledem ke své novinářské profesi i v době před vydáním románu *È stato il figlio*, stejně tak jako v době před vydáním díla *Tempo Niente*. V daném období se zabýval zejména různorodými událostmi pro místní *cronacu*, aniž by jeho příspěvkům dominovalo jedno jasné téma. Ve velké míře rovněž v médiích vycházely jeho příspěvky s kulturní tematickou.⁴⁸ Zajímavé je srovnání obou vybraných Alajmových děl vzhledem k tomu, jak se v nich projevuje lítost. Zatímco v klasickém románu *È stato il figlio* se s ní čtenář až paradoxně vůbec neseťká, z románu *Tempo Niente* velmi vyzařuje, a to i přes to, že tento román má blíže k žurnalistickému textu, ve kterém mají vnitřní pocity osob zpravidla minimální prostor.

4.4 Gaetano Savatteri a jeho práce

4.4.1 *Gli uomini che non si voltano* – obsah díla

Gli uomini che non si voltano je román situovaný do Palerma a do Říma. V centru příběhu jsou tři přátelé – policista Placido Polizzi, novinář Silvestre Majorca a politik Aurelio Tripodo. Tito tři muži spolu prožili studentská léta včetně bouřlivých událostí a posledního velkého studentského hnutí Pantera na přelomu 80. a 90. let minulého století. Motivem jejich setkání po několika letech jsou výhrušné dopisy o možné vlastní smrti, které dostává Aurelio. Prostřednictvím Silvestra žádá o pomoc Polizziho, kterému ovšem byla zrovna pozastavena možnost výkonu služby, protože je obviněn z dosud nevyjasněné spolupráce s mafií (jeho jméno padlo v odposleších). Aurelio se dostal do složitého politického prostředí s vlastními nepsanými pravidly, plného korupčních kauz. Po téměř dvacetileté době odluky přátel je ovšem obtížné znovu navázat na někdejší přátelské vztahy. Ženatý Aurelio se zamiluje do Francouzsky Florence a musí vyřešit vlastní tíživou situaci, tj. strach ze smrti kvůli výhrušným dopisům, které dost možná píše některý z jeho kolegů, usilující o jeho pozici, a zároveň těžké osobní rozhodnutí v osobním životě – volbu mezi manželkou a dcerou, která ho potřebuje,

⁴⁸ Dostupné online archivy deníků *La Repubblica*, *Il Mattino*, *L'Unità*, *La Stampa*, *Corriere della Sera*; z těchto zdrojů pocházejí i veškeré další informace

a milenkou, které by mu mohla zajistit spokojenější život v bezpečí mimo Itálii. Situaci komplikuje fakt, že Aurelioova politická dráha byla vyšlapaná jeho otcem a on sám po otcově smrti není schopný si svou politickou kariéru udržet. Jeho kroky v římském Palazzo Montecitorio řídí předseda vlády Casesa, který ho chce dostat z Říma, a tak mu radí kandidovat na starostu v jeho rodném Monserratu na Sicílii nedaleko Palerma. Aurelio jako řešení složité situace volí vlastní smrt.

Gli uomini che non i voltano je dílem, ve kterém autor vystupuje jako nezúčastněný vypravěč. Je přitom patrné jeho osobní propojení s místy, ve kterých se román odehrává. Z díla číší touha po jistém druhu udání své vlasti kvůli osudové předurčenosti jejích obyvatel. Lze vycítit střet lidskosti a moci, socio-politický kontext je v románu popsán aktuálním jazykem prostřednictvím četných komplexních situací a propletených osobních příběhů jednotlivých postav. Jedná se o fiktivní příběh líčený formou biografického románu, ve kterém autor ukázal, že mu žádné z prostředí a situací, o kterých se mluví, není cizí.

4.4.2 *I ragazzi di Regalpetra* – obsah díla

V románu *I ragazzi di Regalpetra*, který lze zařadit mezi biografické romány či angažovanou literaturu, autor vypráví příběhy a osudy svých vrstevníků, kteří tak jako on vyrostli na Sicílii kolem obce Racalmuto v 80. letech 20. století. Zásadní otázkou, která ho vedla k jejich najití a oslovení po více než patnácti letech, bylo, jak je možné, že se z některých lidí pocházejících z podobného prostředí, chodících do stejné školy a hrajících si na témže hřišti s balonem, vyrostou mafiáni a z jiných nikoliv. Popisuje příběhy vrstevníků (ex)mafiánů od doby krvavé mafiánské bitvy na začátku 90. let 20. století. Bez jakékoliv vlastní fabulace či pozměňování faktů zprostředkovává příběhy tak, jak mu byly vyprávěny. Racalmuto, dlouho považované za jakousi oázu klidu mezi okolními mafiánskými městy, se radikálně změnilo v roce 1991 spolu vraždou Francesca Sciascii a následnou sérií několika dalších vražd. Ignazio Gaiardo a Maurizio Di Gatti, jejichž výpovědi Savatteri prostřednictvím svého románu zprostředkovává, se s vidinou nutné pomsty za smrt bratra Maurizia Di Gatti obrátili na Cosu Nostru. Sami se tím zapletli do složitého mafiánského systému a stali se vrahy ostatních lidí. Maurizio Di Gatti byl zatčen v roce 2006 a rozhodl se spolupracovat s justicí. Ignazio Gagliardo spolu s manželkou Marcellou uprchl do jižní Afriky, kde začal od nuly žít nový život. Nemoc manželky a naděje na její záchranu ho přinutily vrátit se na Sicílii, kde se rozhodl spolupracovat s justicí. Alfredo Sole byl zatčen ihned v roce 1991 a odpykává si trest doživotí. Se všemi jmenovanými i mnoha dalšími se Savatteri osobně setkal, aby mohl jejich osudy popsat.

I ragazzi di Regalpetra je výsledkem investigativní žurnalistické práce v románové podobě. Přítomnost autora je v románu patrná, Gaetano Savatteri sám za sebe píše o tom, co mu sdělili mafiáni, které s odstupem více než patnácti let osobně vyzpovídal, aby mohl jejich příběhy převyprávět. Nabízí díky tomu zpětný pohled jednotlivých postav na dávné události. Nikoho přitom neobviňuje ani nehodnotí, veškeré soudy ponechává na čtenáři. Dílo nezapře autorovo spojení s oblastí, která je kolébkou jím olovených členů mafiánského klanu, a předvádí, že ovládá jazyk daného prostředí i sociální skupiny, o které mluví. Vyprávění má v jeho podání poměrně rychlý spád, je plné reálných faktů i detailních informací, od nichž si autor drží profesionální žurnalistický odstup. *I ragazzi di Regalpetra* je tak v Savatteriho podání nejen knihou o mafii, nýbrž i jakousi sociologickou analýzou ve formě románu, popisující historii dané oblasti a potažmo celé Sicílie. Nechává čtenáře i lehce nahlédnout do praktik boje italského státu s mafií, který právě od počátku 90. let 20. století získal rychlý spád. Autor jako by vydáním této knihy chtěl splatit dluh svému Racalmutu a ostrovu, který fyzicky opustil. Vydáním knihy dál rovněž vzdává hold svému předchůdci a velkému učiteli Leonardu Sciasciovi, spoluobčanovi z Racalmuta. Ten ve svých dílech o mafii přejmenoval Racalmuto, malou obec poblíž Agrigenta, na Regalpetru – stejné jméno použil v názvu knihy i Savatteri. Jeho dílo hořce, ovšem bez hodnocení poukazuje na obtížnost a někdy až nemožnost vyrovnat se s předurčeným osudem.

4.4.3 Analýza Savatteriho práce

Pro Gaetana Savatteriho představuje stěžejní část jeho profesní kariéry práce novináře, i jeho literární díla mají v různé míře nádech investigativního žurnalistického textu. Styl jeho vyjadřování v literárních dílech je často totožný s tím, kterým píše své příspěvky (zejména komentáře) do médií.⁴⁹ Sám prohlašuje, že mezi tvorbou žurnalistickou a literární nikdy nespatořoval zásadní rozdíl, neboť ho vždy zajímala ta literární tvorba, která měla co do činění s aktuální realitou.⁵⁰ Jako novinář pracoval oficiálně od roku 1984, jako spisovatel se představil až v roce 2000 vydáním románu *La congiura dei loquaci*, popisujícím vraždu starosty malé sicilské obce.

Zásadní rozdíl mezi oběma jeho analyzovanými díly je zejména fakt, že v případě díla *I ragazzi di Regalpetra* se jedná o popis reálně odehraných událostí, v případě *Gli uomini che*

⁴⁹ Dostupné online archivy deníků La Repubblica, Corriere della Sera, Il Giornale di Sicilia; z těchto zdrojů pocházejí i veškeré další informace

⁵⁰ DURANTE, B. *Specchio delle mie trame. La vita secondo dieci scrittori italiani*. Milano – Udine: Mimesis, 2014. ISBN 9788857518176, s. 165

non si voltano jde v první řadě o příběh vymyšlený autorem se zjevnou, ovšem explicitně nevyjádřenou a neprokázanou inspirací v reálných událostech.

4.4.4 Analýza Savatteriho práce na příkladu *Gli uomini che non si voltano*

Gaetano Savatteri je jakožto vášnivý novinář bystrým pozorovatelem okolního dění. Do svých děl zároveň vkládá velkou část svého já. Rovněž román *Gli uomini che non si voltano* tak v některých ohledech reflektuje autorův život. Jeho hrdiny jsou někdejší sicilští přátelé, z nichž některé osud zavedl do Říma a dostali se do společnosti tzv. bílých límečků. Jeden z nich je policista, druhý novinář, třetí politik. Savatteri – sám novinář – strávil období svého dospívání na Sicílii, mezilidské a přátelské vztahy hluboce vnímal (jak se ukazuje například tím, že je popsal později ve své knize *I ragazzi di Regalpetra*, k jejímuž napsání ho vedla i otázka, jak je možné, že se někteří přátelé změní v mafiány). Jeho samotného kariéra dovedla do Říma a politickou situaci sleduje mimo jiné z pozice své profese.

Téma mafie nepatří mezi hlavní témata románu. Spíše než tradiční sicilská mafie se v něm objevuje zločin v podobě korupčního jednání, zneužívání postavení a pravomoci apod. Téma tradiční mafie ovšem s románem nelze nespojit, nad nejasnými situacemi se v díle vznáší podezření nad jejím zapojením a jedna z postav je ze spolupráce s mafií přímo obviněna. Čtenář se přitom dozvídá pouze to, že ona osoba je obviněná, případ řeší s advokátem a je ze strany advokáta i rodiny ujišťována, že vše dopadne dobře a že je třeba být trpělivý. Jméno Placida Polizziho padlo v policejních odposleších, zda vůbec a jak byl do nelegálních činů zapojen, se ovšem čtenář nedozví ani podle vlastní interpretace samotného Placida. V tomto případě se zdá, jako by měl autor potřebu mafií alespoň minimálně do příběhu, ve kterém vystupují Sicilané, zapojit. Podařilo se mu přitom vystihnout typickou situaci, kdy všichni o mafií vědí, nahlas a konkrétně se o ní ovšem nemluví, jako by se téma pouze vznášelo nad Sicílií v podobě všudypřítomného mraku. Pokud se nějaká situace jeví jako nejasná, často jako vysvětlení poslouží blíže neurčené konstatování, že se jedná o záležitost mafie.

Mafií i politickým tématům se Savatteri jakožto novinář v době před vydáním románu ve velké míře věnoval. V době, kdy v Římě spolupracoval s deníkem *La Repubblica*, mimo jiné psal o záležitostech týkajících se Sicílie, kterým dominoval organizovaný mafiánský zločin a jednání palermského starosty bojujícího proti mafií Leolucy Orlanda.

Dominantním tématem románu je moc. Spíše než popis toho, jak funguje sicilská mafie, se tudíž čtenář mezi řádky dozvídá, jaké mechanismy hýbou nejen sicilskou politikou. Na moc je nahlíženo jako na něco, co stojí v pozadí jednání všech jedinců a hýbe lidskými osudy.

Jednotlivé postavy v románu nehledají pouze moc, ale i privilegia a výměnu drobných laskavostí.

Savatteri si je vědom nevyhnutelnosti zpracovávání tématu mafie v dílech vztahujících se k Sicílii, opakovaně ovšem zdůrazňuje, že mafie se mění a její praktiky již nejsou takové, jaké byly například v době jeho mládí a v době, kdy o ni psal sicilský spisovatel Leonardo Sciascia. Sám ve svých románech z mafiánů nedělá hrdiny ani nepodporuje tradiční mafiánské stereotypy. I v tomto analyzovaném díle, vydaném jedenáct let před vydáním pamfletu bojujícího proti stereotypům kolujícím o Sicílii *Non c'è più la Sicilia di una volta*, se proti zažitým stereotypům vyslovuje například prostřednictvím palermského taxikáře:

„Niente ci vuole. Quanto vale una tastatina di polso, quattro parole infilate giuste e tutti parlano. Poi dicono che qui c'è l'omertà. Dicono che siamo tutti mezza parola, che non diciamo niente, uomini di panza. Capita che arriva a Punta Raisi qualche cliente, magari di fuori, continentale o polentone, e magari fa i soliti discorsi: bella la Sicilia, bellissima Palermo, la Cattedrale, Monreale, i Quattro Canti, i Cappuccini e come si mangia bene e i dolci con la crema di ricotta e di qua e di là. Poi se ne viene fuori con la solita frase: però voi siciliani, voi palermitani, siete tutti omertosi. Omertosi: bella parola, che uno si riempie la bocca. Ma queste cose le dicono solo perché vengono da là sopra e quando scendono in Palermo gli pare che sbarcano tra i mao mao e che qui è un altro mondo.“ (s. 168)

Nic to nestojí. Jen trochu energie, čtyři dobře mířené otázky, a všichni promluví. Pak říkají, že tady platí zákon mlčení. Vykřikují, že všichni mluvíme napůl, že neříkáme nic, že jsme všichni mafiáni. Stává se, že na Punta Raisi dorazí nějaký klient, třeba zvenku, z pevniny nebo jedlík polenty ze severu, a hned vede obvyklé řeči: Sicílie je krásná, Palermo je nádherné, katedrála, Monreale, náměstí Quattro Canti, kapucíni a jak se tu dobře jí a zákusky s ricottovým krémem a tak dokola. A pak se vytasí s obvyklou frází: ale vy Sicilané, vy z Palerma, všichni ctíte omertu. Omertu: krásné slovo, kterého všichni mají plnou pusou. Jenže tyhle věci říkají jen proto, že přicházejí tam ze severu, a když vystoupí v Palermu, mají pocit, že se vylodili mezi *mao mao* a že tady je úplně jiný svět.

Navzdory vážnému politickému tématu i tragickému vyústění příběhu v Savatteriho románu nechybějí humorné a ironické poznámky, jako například při popisu reakce poslance Fortunata Velly, který v římském baru pojídá sicilské *arancini* a zjistí, že ho někdo sleduje:

„Si scopri osservato. Cercò di replicare al sorriso, ma non è cosa semplice con mezza arancina tra i denti. L'uomo fece capire che poteva aspettare. Fortunato Vella si voltò verso l'ingresso del bar dove il cretino del suo autista – secco come la morte – patugliava come un carabiniere in servizio.“ (s. 70)

Uvědomil si, že je sledován. Pokusil se úsměv opětovat, jenže s půlkou arancina mezi zuby to není tak snadná záležitost. Muž naznačil, že může počkat. Fortunato Vella se otočil směrem k východu z baru, kde jeho debilní řidič, vyschlý jak smrtka, přešlapoval jak karabiník ve službě.

O tom, že románové postavy pocházejí ze Sicílie, se čtenář může opakovaně ubezpečovat i prostřednictvím typicky sicilsky postavených frází, jako například: „Vero. Ragione hai.“⁵¹ (s. 24) nebo „Bene ti trovo“⁵² (s. 45). V sicilském dialektu je uvedena část odposlechu, kvůli které je policista Polizzi vyšetřován: „«L'amico nostro della questura...». «Eh... 'u Pulizzi...». «Iddu, 'ca certo...».“⁵³ (s. 38)

4.4.5 Analýza Savatteriho práce na příkladu *I ragazzi di Regalpetra*

Zjišťování přesných informací je alfou a omegou práce novináře. Savatteri se napsáním knihy *I ragazzi di Regalpetra* posunul o stupeň dál. Zajímaly ho totiž nejen jasné informace, ale i možné motivace zločinců, vedoucí k určitým rozhodnutím. V tomto románu-vyšetřování jako by hledal lidskou stránku věci, pro kterou v novinách není prostor. Z novinových zpráv tak vytvořil román plný lidských pocitů i pochopení. Příběh z médií jako by byl přiblížen čtenáři, a to bez patosu či autorova hodnocení. Zdá se, že Savatteri nechce mafiánské jednání ospravedlňovat, ale vést čtenáře - a dle rozhovorů, které o knize podal, i sám sebe - k pochopení onoho jednání a myšlenky, že jsme možná všichni tzv. na stejné lodi.

⁵¹ Pravda. Pravdu máš. (obrácený slovosled oproti běžné italštině)

⁵² Dobře vypadáš. (obrácený slovosled oproti běžné italštině)

⁵³ «Náš kamarád z policejní stanice...». «Jo... Pulizzi...». «Tenhle, jasně...»

S přihlédnutím k tomu, že Savatteri v románu zpracovává reálná fakta, ho lze dle Freyova rozdělení označit za literárně realistický⁵⁴. Jde přitom o tzv. korespondenční interpretaci, podle které realistický text pravdivě zobrazuje události, které se staly ve skutečném světě. Jeho předcházející analyzovaný román by dle stejného rozdělení představoval probabilistickou interpretaci literárního realismu, neboť popisuje události, které by se teoreticky ve skutečném světě stát mohly.

Román je sestaven z přesných výpovědí (ex)mafianů, přepisů částí policejních výsledků, autorova komentáře i jeho vlastních vzpomínek či popisu okolností, za kterých se s mafiány setkával. Vše dohromady lze jako román číst, chybí mu ovšem zápletka a její postupné rozuzlování. Jde spíše o dlouhou rozvětvenou reportáž psanou stejným jazykem, kterým Savatteri píše běžné reportáže. Jeho intervencí do knihy je popis socioekonomické situace daného místa, kdy například popisuje, jak se obec Racalmuto snažila ovlivnit sčítání obyvatel, aby získala potřebný městský status a s ním související finanční dotace. Jako zdroj informací často zmiňuje články vydané místním tiskem, ne ovšem psané jeho perem: „«Ieri mattina Regalpetra appariva un paese chiuso» scriveva Cesare Martinetti, sulla «Stampa» del 18 novembre 1992.“⁵⁵ (s. 159). Často zmiňuje roli místního plátku Malgrado tutto, o jehož založení se zasloužil: „Proprio da Malgrado tutto è partito il primo allarme, la protesta, la denuncia contro chi dovrebbe fare e non fa.“⁵⁶ (s. 159)

Savatteri popisuje nejen motivaci, která zúčastněné osoby vedla k danému mafiánskému jednání, ale i příčiny, kvůli kterým se někdo vůbec mafiánem stane. To byla i zásadní otázka, kterou si před sbíráním rozhovorů kladl:

„Da un casuale e bieco accostamento – ragazzi loro, ragazzi noi – è venuta la spinta a sceivere questo libro. Per smentire, per ristabilire le distanze. Poi, via via, ho scoperto che le differenze si assottigliavano, le distanze si accorciavano, fino a rendermi conto che esiste pure una mia reposabilità: marginale, se si vuole, ma c'è. La colpa di non aver saputo parlare ai miei coetanei, di non avere trovato un terreno comune quando la stagione dei giochi e dell'infanzia si concludeva divaricando le nostre vite.“ (s. 119)

⁵⁴ FRYE, N. *Anatomie kritiky*. Překl. Sylva Ficová. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-078-3, s. 190.

⁵⁵ «včera ráno Regalpetra vypadala jako uzavřená obec» psal Cesare Martinetti v deníku «Stampa» 18. listopadu 1992.

⁵⁶ Právě z „Malgrado tutto“ vzešly první obavy, protest, obžaloba těch, kteří by měli konat, ale nekonají.

Z náhodného a zlověstného přiblížení – oni byli kluci, my jsme byli kluci – vzešel impulz k napsání této knihy. Abych to popřel a znovu nastavil odstup. Pak jsem pomalu postupně přišel na to, že rozdíly se ztenčují a odstup se zkracuje, až jsem si uvědomil, že existuje i moje odpovědnost: marginální, chcete-li, ale je tu. Nesu vinu, že jsem nedokázal se svými vrstevníky promluvit, že jsem nenašel společné pole působnosti, když období dětských her skončilo a naše cesty se oddělily.

Je patrné, že román mohl plnit i jistý terapeutický účel pro samotného autora, jako by se jeho sepsáním chtěl vyrovnat nejen se svou někdejší možnou nečinností, ale i se svým odchodem ze Sicílie. Na jednu stranu přiznává, jak ho nutné návraty na Sicílii z pracovních důvodů tížily, když popisuje: „Dalla mattina del 12 marzo del 1992, ricominciai a tornare troppo spesso in Sicilia. Non avrei voluto farlo, ma era mestiere.“⁵⁷ (s. 145) Je mu přitom zároveň sympatický hlas jeho někdejších krajanů, který mu Racalmuto připomíná. Nejde jen o jazyk, ale i o jisté způsoby vyjadřování: „Mi sorride: «Arrivasti, Tano?» Non molti mi chiamato così, e comunque soltanto a Regalpetra.“⁵⁸ (s. 136) Sicilské výrazy jinak používá spíše zřídka, a to když interpretuje výpovědi svých respondentů: „«Chi fu?» chiede uno, seduto al Circolo Unione. «Chi sacciu.»“⁵⁹ (s. 15) „Parlava la lingua dei contadini, dei minatori. La parlata antica, appunto. Recitava *U lamentu pi la mori di Turiddu Carnivali* oppure *La vera storia di Salvatore Giuliano*.“⁶⁰ (ss. 113 – 114) Objevují se i výrazy z mafiánské mluvy, jako například *fari scrusciu*⁶¹, *cantare*⁶² apod.

Velmi často Savatteri i v tomto díle odkazuje na Sciasciu. Sám přiznává: „Regalpetra, si capisce, non esiste. Non lo dico io, l'aveva scritto nel 1956 Leonardo Sciascia: «Esistono in Sicilia tanti paesi che a Regalpetra somigliano; ma Regalpetra non esiste. (...)»“⁶³ (s. 33) Sciasciu rovněž často zmiňuje v souvislosti s jeho výroky či zásluhami o lepší život v dané lokalitě.

⁵⁷ Od rána 12. března 1992 jsem se znovu začal příliš často vracet na Sicílii. Nechtěl jsem, aby tomu tak bylo, ale takové už je povolání.

⁵⁸ Usmál se na mě: «Tak jsi přijel, Tano?» Moc lidí mi takhle neříká, a když už, tak jen v Regalpetře.

⁵⁹ «Kdo to byl?» zeptal se jeden, co zasedal v Circolo Unione. «Co já vím.»

⁶⁰ Mluvil řečí rolníků, havířů. Prostě starodávnou mluvou. Odříkával *Žalozpěv za smrt Turiddu Carnivaliho* nebo *Opravdový příběh Salvatore Giuliana*.

⁶¹ it. *fare rumore* – dělat povyk

⁶² doslova zpívat, v mafiánské mluvě promluvit před policií

⁶³ Regalpetra, jak známo, neexistuje. Neříkám to já, napsal to Leonardo Sciascia v roce 1956: «Na Sicílii je hodně obcí, které vypadají jako Regalpetra; ale Regalpetra neexistuje. (...)»

Nechybí okazy na tradiční hodnoty uznávané mafií, kterými je rodinná soudržnost, pokrevní společenství, širší rodina. Jakkoliv jsou tyto hodnoty známé, sám Savatteri přiznává, že často mafiánské jednání, které se od uctívání těchto hodnot odráží, ne zcela chápe: „Non riesco a crederci del tutto. Mi sforzo di comprendere le ragioni di Beniamino e Maurizio, ma fatico ad accettare l'itinerario inesorabile, senza possibilità di sfaglio, di altra deriva.“⁶⁴ (s. 98) „«Non puoi capire» mi dice Ignazio. È vero, non posso capire. Forse nemmeno voglio.“⁶⁵ (s. 116) Hořce se rovněž vyrovnává s tím, že „ragazzi di Regalpetra“⁶⁶ nejsou v justičních spisech spojováni se studentskými hnutími za lepší občanský život obce, jak si je sám představuje, ale s mladými lidmi angažujícími se v organizacích Cosy Nostry.

V určitých pasážích se zdá, jako by si autor uzurpoval nárok na stoprocentní pravdu – a to prostřednictvím komentářů, které by si v žurnalistickém textu nemohl dovolit, a to když například vlastními vsuvkami komentuje část přepsaného výslechu podle toho, co se dozvěděl při vlastním dotazování respondentů:

„Quante bugie si dicono nelle aule dei tribunali. (...) Pubblico ministero: «Quindi non le confidò mai di essere preoccupato o di avere motivo di andare in giro armati?». Roberto: «No». *Quante bugie*. Pubblico ministero: «Ultimamente, prima di essere ucciso, gli sembrava ansioso, turbato?» Beniamino: «No, assolutamente. Era abbastanza tranquillo e sereno. Infamiglia era disponibile con tutti». *Quante bugie*.“ (ss. 93 – 94)

Kolik lží je slyšet v soudních síních. (...) Státní zástupce: „Takže se vám nikdy nesvěřil, že by měl strach nebo že má důvod chodit po městě ozbrojený?“ Roberto: „Ne“. *Takové lži*. Státní zástupce: V poslední době, než ho zabili, připadal vám sklíčený, neklidný?“ Beniamino: „To rozhodně ne. Byl celkem klidný, uvolněný. V rodině se všemi vycházel.“ *Takové lži*.

Savatteri napsal žurnalistickou studii s vlastní invencí, zabalenou do obalu literárního díla – románu. Styl jeho psaní je přitom velmi podobný tomu, kterým se vyjadřuje v médiích. To je i důvod, proč lze hlavní přínos jeho díla *I ragazzi di Regalpetra* hledat zejména v jeho

⁶⁴ Nedokážu tomu zcela uvěřit. Usilovně se snažím pochopit Benjaminovy a Maurizioovy důvody, ale mám potíže přijmout ten neúprosný itinerář, bez možnosti úskoku stranou, bez jiného cíle.

⁶⁵ «To nemůžuš pochopit» říká mi Ignazio. Je to pravda, nemůžu to pochopit. Možná ani nechci.

⁶⁶ kluci z Regalpetry

sociálním významu, neboť popsal události a zasloužil se tak o jejich nesmrtelnost, a zároveň do striktně žurnalistických informací vnesl lidský rozměr a možný nový pohled na interpretaci mafiánského jednání.

4.5 Salvo Sottile a jeho práce

4.5.1 Maqeda – obsah díla

Román *Maqeda* se odehrává zejména v 80. letech minulého století v Palermu a je jakousi cestou do paměti muže, který hledá sám sebe. Ambiciózní i ukvapený protagonista Filippo pochází z palermské lidové čtvrti a jeho snem bylo v první řadě žít naplno, ať už bude dělat cokoli. Bere věci tak, jak přicházejí. S respektem a emocí vzhlíží ke svému strýci Angelovi, obchodníkovi a osobě ovlivňované mafiánským klanem. Později se střídavě milují a nenávidí. O strýcově napojení na mafiánskou organizaci se ovšem dozví až poté, co se zamiluje do dívky závislé na drogách a chce jí pomoci se závislosti zbavit. Drogy kupují u jiných lidí než těch napojených na Dona Tonnyho, jemuž podléhá Angelo. Filippo se stane fotoreportérem černé kroniky, tím se ovšem dostává do sporu se svým strýcem i s místním mafiánským klanem, pro který je zveřejnění některých fotografií nežádoucí. Aby strýce neztratil, opouští kariéru fotoreportéra a stává se z něj podnikatel po strýcově boku a sám je nepřímo zapojen do mafiánských záležitostí. Zbohatne a oblíbí si život na vysoké noze plný luxusních aut a peníze mu „stoupnou do hlavy“. Je ovšem obviněn za spolupráci při vraždě policisty Ninni Cassarà, ke které došlo v roce 1985 v rámci bojů, které proti sobě vedly sicilský klan Corleonesanů v čele s Totò Riinou a italský stát. Než se vyjasní fakt, že Filippo se na vraždě ani minimálně nepodílel a členem mafiánské organizace ani nikdy nebyl, stráví osm měsíců v palermském vězení Ucciardone. Jako člověk poznamenaný dlouhým pobytem ve vězení, mimo jiné vedle mafiánských bossů, se Filippo pokouší žít nový život. Zklamán i v milostném vztahu hledá realizaci v roli cukráře v novém podniku vlastní matky. Poté, co Corleonesi zavraždí jeho strýce, si Filippo uvědomí zradu a opouští Palermo. Posléze opouští i nedaleké San Vito Lo Capo a svému příteli v Bologni jen těžko vysvětluje, že hlavním důvodem k opuštění Sicílie, která se mu stala jakýmsi velkým vězením, není mafie a strach o vlastní život, ale mentalita místních lidí. Odmítá však nabídku zůstat v Bologni a vrací se na Sicílii, ovšem ve chvíli, kdy ho od domova dělí jen pár hodin jízdy, se kvůli riskantnímu předjíždění čelně srazí s kamionem. Nehodu přežije a během dlouhé doby rekonvalescence se zařekne, že Sicílii tentokrát opustí

skutečně navždy. Odstěhuje se do Říma, kde se stane jedním z nejlepších kuchařů. Při očekávání narození svého syna si uvědomí, že během života vystřídal několik rolí, a tu, která ho nyní čeká - roli otce – chce hrát skutečně naplno. Maqeda je Filippovou přezdívkou, kterou v mafiánském klanu získal podle centrální palermské ulice Via Maqueda, jež byla jeho polem působnosti již v době, kdy pracoval jako fotoreportér.

Maqeda je rychle plynoucí román, při jehož čtení se čtenáři ocitnou v ulicích Palerma a jsou nuceni nahlížet i za zdánlivě jasná fakta. Lze ho číst i jako vzdor vůči mafiánskému prostředí s nadějí na změnu. Nezáčastněný autor příběh vypráví z pohledu protagonisty Filippa, který se vyjadřuje jazykem adekvátním k jeho věku, postavení a lokaci příběhu s využitím sicilských výrazů a idiomatických spojení – buď srozumitelných, nebo vysvětlených. Dobře strukturovaný příběh se dotýká kontroverzního nahlížení Palerma a je vyprávěn bez přetvářky a s vědomím, že z mafiánských hříchů se nelze vykoupit. Jedním z jeho sdělení je i fakt, že skutečnosti nemusejí být takové, jaké se na první pohled zdají být.

4.5.2 Più scuro di mezzanotte – obsah díla

Più scuro di mezzanotte je mafiánský příběh vyprávěný dvěma ženami – manželkou mafiánského bosse Rosou a soudkyní Elvirou. Odehrává se v Palermu v zejména v 80. letech minulého století. Rosa Martinez se stává manželkou krutého mafiána Nina Giacconi hlavně z touhy uniknout ze svého dosavadního života v zajetí panovačného otce. Dnem svatby se jí ovšem zcela naruby obrátí život, je nucena bydlet na ukrytých tajných místech, často mění bydliště, nesmí vycházet z bytu. Upne své myšlenky k výchově dítěte jakožto nové životní naději, potomek se jí ovšem nikdy nenarodí. Manžel Rosy je považovaný za jednoho z nejkrutějších mafiánů a za muže, který se neštítí žádné vraždy. Pod tlakem okolí se dopouští i těch nejodpornějších vražd v mafiánské hierarchii, jako je vražda dítěte. Policii se ho dlouhodobě nedaří vypátrat. Situace vygraduje v momentě, kdy se mezi členy jeho klanu Corleonesanů začnou dít nevysvětlitelná příkoří, a aby došlo k pomstě a vykoupení, je Nino svým šéfem a zároveň švagrem Gasparem donucen zabít vlastní manželku. Právě ona je totiž údajně onou osobou, která do klanu přinesla potíže, ačkoliv se sama nijak aktivně do dění nezapojuje a má o něm nanejvýš nejasné tušení. Provinila se ovšem tím, že pochází z rodiny náležející k nepřátelskému klanu mafiánů z Palerma. Současně je rozvíjen příběh soudkyně Elviry Salemi, pracující na případech dopadení ukrývajících se mafiánů prchajících před zákonem. Případem Nina je téměř posedlá. Postupem času ji mnohem více začne ovládat případ Rosy. Nevěří totiž, že by tato žena byla skutečně mrtvá a její předtucha se po dopadení Nina a rozklíčování dalších důležitých událostí ukáže jako pravdivá. Rosu její manžel ukryl

a uchránil ji tak před osudem, který ji měl čekat. Ona si přitom uvědomila svou vinu na mafiánských činech, které se dopustila svou nečinností. Pochopila svou vlastní roli v mafiánském klanu a přispěla k urovnání vztahů v jeho středu, aby v celé organizaci mohla opět začít platit stará dobrá pravidla. Naplní se i její sen a životní smysl vychovávat potomka. Začne totiž pečovat o dítě, které vinou mafiánské přestřelky přišlo o vlastní matku. V románu jsou současně líčeny osudy jednotlivých postav, velký prostor je přitom věnován pocitům, které prožívají ženské hrdinky Rosa a Elvira, a to včetně všech jejich pochybení, kterých se samy vůči sobě i vůči lidem ve svém okolí dopouštějí.

*Più scuro di mezzanotte*⁶⁷ je sicilské rčení o nevyhnutelnosti vlastnímu osudu, vyjadřující, že hůře už v určitých situacích být nemůže a že za určitou hranicí už nelze jít dál. Salvo Sottile vypráví napínavý příběh plný krutých pasáží a utrpení, který jako by pořád otevíral nové dveře, což je dáno tím, že v románu je současně rozehráno několik příběhů různých lidí, vyprávěných prostřednictvím nezúčastněného vypravěče. Styl Sottileho psaní je spíše stručný, žurnalistický, celý román má filmový rytmus, čtenář je přitom s postupným odhalováním nových faktů udržován v neustálém napětí. Autor se vyjadřuje přímo k podstatě věci, aniž by ovšem opomenul detaily, které se později ukáží jako podstatné, v díle je patrná osudovost. Román lze – i přes jeho krutost – číst zároveň i jako příslib nikdy neumírající naděje na změnu. Jakékoliv pozitivní či negativní hodnocení postav a jejich jednání je ponecháno výhradně na čtenáři.

4.5.3 Analýza Sottileho práce na příkladu děl Maqeda a Più scuro di mezzanotte

Obě Sottileho díla budou v této práci analyzována současně, a to z důvodu jejich tematické i stylové blízkosti, která je od sebe jasně neodděluje, jako je tomu v případě analyzovaných děl ostatních autorů.

Salvo Sottile je především novinář, ovšem – jak sám prohlašuje⁶⁸ – s vášní pro psaní románů. Je patrné, že při psaní románů *Maqeda* i *Più scuro di mezzanotte* zúročil mnohé z tematických podnětů, kterých nabyl v průběhu své téměř desetileté novinářské praxe na počátku své kariéry, kdy pracoval v Palermu a byl v denním styku s místní realitou.⁶⁹ Oba příběhy jsou smyšlené, jakýkoliv odkaz na reálná fakta, místa či osoby je náhodný a použitý

⁶⁷ v sicilštině *Cchiù scuru di mezzanotti 'un po'fari* – temnější než půlnoc to být nemůže

⁶⁸ Četné záznamy z prezentací jeho knih (www.youtube.com)

⁶⁹ Dostupné online archivu deníku La Sicilia; z těchto zdrojů pocházejí i veškeré další informace

fiktivně, jak autor explicitně prohlašuje v obou svých románech.⁷⁰ V románu *Maqeda* navíc v prohlášení dává jasně najevo, že „le opinioni espresse dai personaggi non rispecchiano necessariamente quelle dell'autore.“⁷¹ (s. 6) Je patrné, že autor jakožto novinář měl přehled o mnoha kriminálních zločinech a přestřelkách, a to včetně informací tzv. z první ruky, tyto události mu však posloužily pouze jako hodnotný zásobník inspirace. Děj obou románů se neodehrává v době, kdy Sottile v Palermu pracoval, na zkoumání konkrétních případů s mafiánským zákulisím se tudíž ani nemohl sám aktivně podílet. Oba romány jsou zasazeny zejména do 80. let minulého století, přičemž Sottile začal svou žurnalistickou kariéru až v roce 1989.

Jasným příkladem, že ho inspirovaly dřívější události, je případ masakru v palermské ulici Via Isidoro Carini, ke kterému došlo 3. září 1982 a jehož motivem byl atentát na generála italských četníků a prokurátora Carla Alberta Dalla Chiesa, jehož zadavatelem byl mafiánský boss Totò Riina. Salvo Sottile ve svém příběhu popisuje, jak Filippo alias Maqeda coby fotoreportér případ dokumentoval, jeho unikátní fotografie byly následně otištěny i v mnoha zahraničních denících a jemu se vrátil respekt redakce, který v předcházejícím období shodou okolností značně utrpěl:

„Almeno dieci sicari erano entrati in azione per uccidere il prefetto Carlo Alberto Dalla Chiesa, la moglie Emanuela Setti Carrara e l'agente di scorta Domenico Russo. Ma ancora non lo sapevo. Ignoravo chi fossero le vittime. Mi trovai davanti a quei tre cadaveri e come un automa presi in mano la macchina fotografica e mi misi a scattare, per immortalare la solitudine di quelle tre vite appena falciate in mezzo a una Palermo che pur di non vedere si era tappata le orecchie, aveva girato la testa dall'altra parte.“ (s. 161)

Do akce zabití státního úředníka Carla Alberta Dalla Chiesy, manželky Emanuely Setti Carrarové a agenta ochranky Domenica Russa nastoupilo minimálně deset vrahů. Jenže to jsem ještě nevěděl. Netušil jsem, kdo jsou oběti. Ocitl jsem se před těmi třemi mrtvolami a automaticky jsem vzal doruky fotoaparát a dal se do mačkání spouště, bych zvětšil onu samotou třech právě zmařených životů uprostřed Palerma, které si zacpalo uši, aby nic neslyšelo, a otočilo hlavu na opačnou stranu.

⁷⁰ *Maqeda* s. 4, *Più scuro di mezzanotte* s. 3

⁷¹ názory vyjádřené postavami nemusejí nutně respektovat názor autora

Fotografie Filippo pořizoval s vervou a odhodláním, přestože se kvůli tomu dostal do potyčky s policisty. Ty jsou v knize nahlíženy s jakýmsi odstupem a představují pomyslnou druhou stranu, přestože Filippo je v tomto okamžiku fotoreportér a člen redakce místního deníku L'Ora. Ani policisté se k němu nechovají kolegiálně, jak vysvětluje:

„Con certi sbirri, ai miei tempi, era sempre così. Quando arrestavano i disgraziati, i poveracci o i presunti mafiosi e c'era da fare «teatrino», erano i primi a buttarti giù dal letto alle quattro di mattina, a telefonarti per raccomandarsi di andare in questura e fare le foto. Quando ferivano o uccidevano qualcuno di loro, un poliziotto, un giudice, un prefetto in mezzo a una strada, noi giornalisti e fotografi diventavamo nemici, né più né meno che infami, cani da bastonare.“ (ss. 162 – 163)

S jistými policajty to za mých časů bylo pořád takhle. Když zatýkali lumpy, bídáky nebo údajné mafiány a bylo potřeba zahrát „divadýlko“, byli první, kdo tě vykopl z postele ve čtyři ráno, aby ses dostavil na stanici udělat pár fotek. Když byl na ulici zraněn nebo usmrčen někdo z jejich řad, policista, soudce, státní úředník, z nás novinářů a fotografů se v tu chvíli stávali nepřátelé, pouhopouzí prevíti, psi, které je třeba přetáhnout holí.

Další událostí z doby, kdy Sottile ještě nepracoval jako novinář, a která ho inspirovala a píše o ní v románu *Maqeda*, je případ zavraždění komisaře Antonia „Ninni“ Cassarà 6. srpna 1985. Komisař byl zabit několika ranami z kalašnikova. Filippo coby románová postava uvádí:

„Una mattina che con Lorenzo e Giovanni eravamo andati a fare colazione fuori dall'albergo, in un bar che vendeva anche giornali italiani, vidi esposto il «Corriere della Sera». Era il 6 agosto 1985. Un titolo a nove colonne annunciava: NUOVO OMICIDIO DI MAFIA A PALERMO. ASSASSINATO IL COMMISSARIO NINNI CASSARÀ. Cassarà era un poliziotto scomodo, un cane sciolto. Lo avevo conosciuto nell'ultimo periodo in cui facevo il fotografo. Sapevo che aveva in mano inchieste scottanti, che dava la caccia ai grandi latitanti di mafia. La sua era una morte annunciata e arrivava dopo una serie di delitti eccellenti: Dalla Chiesa, Chinnici, Montana, altri magistrati dalla vita blindata, dal destino segnato. Palermo era precipitata ancora una volta nell'angoscia. Cassarà era stato assassinato mentre rincasava, davanti al portone del

palato in cui abitava, insieme all'agente di scorta Roberto Antiochia. I killer si erano nascosti all'interno dello stabile a li avevano sorpresi massacrandoli a colpi di kalashnikov appena scesi dall'auto." (s. 207)

Toho rána, když jsme šli s Lorenzem a Giovannim snídat mimo hotel do baru, ve kterém prodávali i italské noviny, jsem si všiml vystaveného výtisku „Corriere della Sera“. Bylo 6. srpna 1985. Titulek přes celou přední stranu oznamoval: DALŠÍ MAFIÁNSKÁ VRAŽDA V PALERMU. ZAVRAŽDĚN KOMISAŘ NINNI CASSARÀ. Cassarà byl nepohodlný policista, individualista. Poznal jsem ho ke konci období, kdy jsem pracoval jako fotograf. Věděl jsem, že mu pod rukama procházela ožehavá vyšetřování, že se snažil dopadnout významné mafiány na útěku. Jeho smrt se dala předpokládat a přišla po řadě excelentních vražd: Dalla Chiesa, Chinnici, Montana, další soudci žijící s bezpečnostní ochrankou a se zpečetěným osudem. Palermo se opět ponořilo do úzkosti. Cassarà byl zavražděn spolu se členem ochranky Robertem Antiochiou v okamžiku, kdy se vracel domů, před vchodem do budovy, ve které bydlel. Vrahové se ukryli uvnitř domu a překvapili je ranami z kalašnikovů, jakmile vystoupili z auta.

S komisařem Cassarà byl kromě Roberta Antiochii ještě druhý člen ochranky Natale Mondo, kterému se v tomto případě podařilo smrti uniknout, stal se ovšem obětí mafie o pět let později. O jeho přítomnosti Sottile ve svém románu nemluví. Vyšetřování smrti generála Dalla Chiesa Filippo v románu přihlížel coby novinář. Rocco Chinnici byl palermský úředník bojující proti mafii, jehož smrt zapříčinila Cosa Nostra v roce 1983. Komisaře Beppe Montannu zabila Cosa Nostra roku 1985.

V románu rovněž vystupuje Giovanni Falcone, který coby člověk bojující proti nespravedlnostem páchaných mafií nevinného Filippa v Sottileho příběhu dostane z vězení.

Román *Maqeda* je velmi svižný. Vážné situace, jakými je například výše zmíněný masak, jsou v rychlém sledu prokládány humornými situacemi, k odlehčení i vyvolání větší dramatičnosti přispívá rovněž autorův aktuální jazyk. Filippo se jako mladý a vzdělaný muž dokáže vyjadřovat kultivovaně, neváhá ovšem použít i vulgarismy. V žádném z obou románů nechybí sicilské výrazy jako *minchia*⁷², případně *malaminchiata*⁷³, *amunì*⁷⁴, *picciotti*⁷⁵ či

⁷² vícevýznamová urážka, velmi frekventovaná zejména v nedoslovném slova smyslu, v původním významu označení penisu

*camurria*⁷⁶, psané vždy kurzívou, které jsou buď srozumitelné či z kontextu pochopitelné, případně vysvětlené, jako je tomu například v románu *Maqeda*: „Si *uappariava*, si dava un tono come un divo del cinema.“⁷⁷ (s. 138) Jsou využívány rovněž slangové výrazy, jako například v *Più scuro di mezzanotte*: „Il suo *spicciafacende* era scomparso insieme a lui. Aveva fama di essere un superkiller, una testa calda.“⁷⁸ (s. 110) nebo dialekt, jako například v románu *Maqeda*: „«*Vo' iucare o'palluni?*» Voleva giocare a calcio.“⁷⁹ (s. 228)

Sottileho romány mají rychlý spád, téměř jako by autor zprostředkoval mediální zprávu. Pozastavuje se ovšem nad řadou detailů, které by v novinovém příspěvku pravděpodobně chyběly. Díky nim se čtenář v obou románech ocitá přímo v centru dění, a to včetně jeho chutí a vůní, které Sottile dokáže zprostředkovat. V obou románech je tak možné číst o tom, jaké bonbóny osoby jedly - mafiánský boss v *Più scuro di mezzanotte* se například uklidňuje cucáním bonbónů s anýzovou příchutí. Sottile přesně pojmenovává palermské ulice a místa (Zen, molo della Kalsa, Corso Calatafimi, Via Villagrazia), jmenuje značky pistolí, aut, fotoaparátů i oblečení či parfémů. Díky těmto detailům i rychlému sledu událostí má román až kinematografický rytmus i obrazovou přesnost a je snadné si příběh vizualizovat. V tomto ohledu Sottile při psaní románu bezesporu využil své analytické schopnosti a smysl pro detail, získané či vytříbené prací televizního žurnalisty, které se v době psaní románu věnoval.

Mafiánské jednání autor explicitně nehodnotí, přistupuje k němu jako k čisté realitě. Na jednu stranu ukazuje, že mafie je dosud něčím, o čem se nemluví – Filippo například tuší, že jeho strýc je v područí mafie, explicitně se ho ale na nic nezeptá, nechce vědět zákulisí a přiznává, že strýce bude mít neustále rád, protože jsou z jedné rodiny; složka s fotografiemi týkajícími se mafie je v redakci označena pouze písmenem M a nikoli celým slovem, jako je to v ostatních případech; Rosa tuší, že její manžel je mafián a dopouští se hrůzných činů, nic konkrétního ovšem nezjišťuje. Filippo prostřednictvím některých vlastních reflexí čtenářům objasňuje, jak může mafiánské jednání vypadat:

„Così, quando il commissario acveva iniziato a ficcare il naso alla Setteveli, senza dire niente a nessuno zio Angelo era andato da suo padre e gli aveva, a suo modo, proposto uno scambio: «lo strappo le fatture, ti azzero i debiti. Come vedi, caro

⁷³ hloupost

⁷⁴ it. *andiamo* - jdeme

⁷⁵ it. *ragazzi* – děcka

⁷⁶ it. *fastidio* – otrava, potíže

⁷⁷ *Nadnášel se*, nesl se jako filmová hvězda.

⁷⁸ Jeho *všehoschopnost* zmizela spolu s ním. Měl pověst superzabijáka, horké hlavy.

⁷⁹ «*Chceš hrát fotbal?*» Chtěl hrát fotbal.

Pierino, io ti voglio bene. Ma la tua famiglia non mi vuole bene. Questo tuo figlio proprio a me deve perseguitare?»“ (s. 200)

A tak když se komisař začal šťourat v Setteveli, strýček Angelo se, aniž by cokoliv někomu řekl, vydal za jeho otcem a po svém mu navrhl výměnu: „Já roztrhám faktury a smažu tvoje dluhy. Jak vidíš, drahý Pierino, já tě mám rád. Ale tvoje rodina mě nemá ráda. Ten tvůj syn musí pronásledovat zrovna mě?“

V románu *Maqeda* rovněž ukazuje, že téma mafie je v Palermu na denním pořádku: „Così, a poco a poco, i giornalisti tornarono al loro pane quotidiano: Cosa Nostra.“⁸⁰ (s. 159) nebo „La morte della baronessa Talamanca aveva distratto tutti dal piatto forte di Palermo, la mafia.“⁸¹ (s. 158), a to včetně všech krutých okolností, se kterými se Sottile jakožto novinář musel vyrovnat. Jistý žurnalistický odstup předvádí i ve svých románech, kde je střílení a usmrcování lidí běžnou záležitostí. Musel se naučit pracovat s krutými fakty stejně tak, jako se to musel naučit Maqeda, kterého jeho učitelka nutila fotografovat nejprve děti „in tutte le salse“⁸² (s. 128) Někdy jde pouze o strohý výčet, jako například když Maqeda popisuje:

„Con Carmelo quell'anno avevamo perso il conto dei morti ammazzati. Oltre centoventi cadaveri, e di tutti i tipi: strangolati, sciolti nell'acido, incaprettati, carbonizzati. Palermo stava diventando una fiera dell'orrore. Finivamo un servizio sull'impiegato della Regione ammazzato a Cruillas? Trucidavano un altro imprenditore a Borgetto. Scrivevamo del familiare di un pentito incaprettato dentro un portabagagli? Fulminavano un altro boss della mafia in un salone di barba. La mafia era in guerra.“ (ss. 148 – 149)

S Carmelem jsme toho roku přestali zavražděné počítat. Přes sto dvacet mrtvol všech možných typů: uškrcené, rozpuštěné v kyselině, svázané do kozelce, spálené. Z Palerma se stával veletrh hrůzostrašných činů. Dokončili jsme reportáž o krajském úředníkovi, zabitém na ulici Cruillas? Tak zavraždili dalšího podnikatele v Borgettu. Psali jsme o svědkově příbuzném, svázaném do kozelce v kufru auta? Tak sejmulí dalšího mafiánského bosse v holičském salonu. Mafie byla ve válce.

⁸⁰ A tak se, krok za krokem, novináři vraceli ke svému dennímu chlebu: Cose Nostře.

⁸¹ Smrt baronky Talamancové odvedla pozornost všech od palermských hlavních zpráv, od mafie.

⁸² ve všech omáčkách – myšleno v krvi, mrtvé

Jindy je naopak detailní, vždy ovšem stručný, jako například když popisuje usmrcení Bartolina Licaty v případě, který fotografoval Maqeda: „Con una cesoia i suoi assassini gli avevano tranciato le mani di netto, gli ele avevano messe vicino e poi lo avevano abbandonato ai piedi della «santuzza» lasciando che morisse lentamente, dissanguato.“⁸³ (s. 133) nebo když popisuje, jak vraždil Nino Giaconia v *Più scuro di mezzanotte*: „Tolse dalla tasca una corda di nylon, ne afferò le due estremità e strangolò Roberto.“⁸⁴ (s. 72)

Zdá se, jako by se autor napsáním své prvotiny Maqeda vyrovnával se všemi událostmi, kterým jakožto novinář v uplynulých letech v rychlém sledu přihlížel. Ostatně protagonista Filippo se sám stává novinářem a jeho prostřednictvím má čtenář možnost se dozvědět, jak palermské redakce v daném časovém období fungovaly, s jakou technikou a jakým stylem novináři pracovali apod. Potřebu „vypsat se“ připouští i v rozhovorech⁸⁵, ve kterých na otázku, proč se rozhodl stát se spisovatelem, vysvětluje, že literární text mu poskytuje více prostoru a možností, jak vyprávět příběhy, a dává možnost vytvořit vlastní svět. V žurnalistickém příspěvku jednoduše není tolik prostoru ani možností vlastní invence.

Sottileho sepjetí s prostředím Sicílie je velmi silné. Ani jeden z jeho románů by se patrně nemohl odehrávat jinde, a to hlavně vzhledem k tématu sicilské mafie, které je jimi prostoupeno. Sottile k němu, tak jako většina jeho kolegů, nepřistupuje nijak inovativně. Z pozice novináře se nebojí pojmenovávat věci pravými jmény, nicméně nepouští se do složitější analýzy problematiky či do obviňování mafie ani nepopisuje konkrétní aktuální praktiky a nejmenuje konkrétní osoby, jako to udělal například Roberto Saviano ve svém díle *Gomorra*.⁸⁶ Vytvořil čtivá a do značné míry i poučná díla pro čtenáře toužící dozvědět se obecná pravidla mafiánského chování či gangsterství v dílech, pro něž mafie není hlavním tématem – ovšem jak je vidět, je vzhledem ke své přítomnosti na ostrově tématem stále aktuálním a pro sicilské spisovatele-novináře i nevyhnutelným, ať už se s ním rozhodnou vypořádat jakkoliv.

⁸³ Jeho vrahové mu zahradními nůžkami ustříhli ruce v zápěstí, položili je vedle, a pak ho tam nechali na pospas u nohou «světice» pomalu zemřít vykrvácením.

⁸⁴ Vytáhnul z kapsy nylonové lanko, chytil ho za konce a Roberta uškrtil.

⁸⁵ *Più scuro di mezzanotte* - Nello Lombardo intervista Salvo Sottile. In: *Youtube* [online]. 3. 6. 2009 [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bbbAvUfMy5U&t=456s> Kanál uživatele Nello Lombardo

⁸⁶ SAVIANO, R. *Gomorra : viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*. Milano: Mondadori, 2006. ISBN 9788804554509

V obou románech autor prokázal svou schopnost žurnalisty nahlížet za zdánlivě jednoznačná fakta. Maqeda sám drogami opovrhne a chce pomoci své dívce zbavit se závislosti, společnost ovšem právě na něj nahlíží jako na drogově závislé individuum. Jako fotoreportér v jistém slova smyslu bojuje proti mafii a vadí mu napojení jeho strýce na mafiánský klan, sám je ovšem ve stejném období za mafiána označován. Nino v románu *Più scuro di mezzanotte* je obávaným bossem schopným všeho, ovšem v okamžiku, kdy má zabít manželku, se ocitne v úzkých a udělá vše proto, aby ji zachránil i za cenu toho, že se úmyslně nechá dopadnout policií. Sottile těmito situacemi dává jasně najevo, že ve skutečnosti není vše tak, jak se na první pohled může zdát. V jeho druhém románu o tom ostatně čtenáře opakovaně přesvědčuje sledování vyšetřování soudkyně Elviry, která mimo jiné vyslýchá zločince – hlavně ty, kteří se rozhodli promluvit. Dobře se vypořádal i s vykreslením negativních postav. Velkým rizikem literatury věnující se kriminálním zločinům je možnost pozitivního vnímání negativních postav ze strany čtenářů. V ani jednom z prvních dvou Sottileho románů toto nejspíš nehrozí. Maqeda je hrdinou, který se více či méně úspěšně snaží mafii čelit a mohl by tedy být spíše příkladem člověka bojujícího proti mafii. Nino je zatčen a skončí pravděpodobně na dně (jeho osud si ovšem čtenáři musejí sami domyslet). Rizikem by mohla být jistá skepse vzhledem k nevyhnutelnosti osudu, která je v autorově podání popisována jeho žurnalistickým očima jako čistá realita, které je ovšem třeba čelit, přijmout ji a reagovat na ni. To je i skrytým poselstvím obou Sottileho románů.

5 Závěr

Tato práce se soustřeďuje na specifika literární tvorby současných sicilských autorů, kteří jsou zároveň spisovateli i novináři a kteří se ve své literární i žurnalistické tvorbě věnují tématům organizovaného zločinu v současné sicilské společnosti. Pro analýzu byla zvolena díla *È stato il figlio* a *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente* Roberta Alajma, *Gli uomini che non si voltano* a *I ragazzi di Regalpetra* Gaetana Savatteriho a *Maqeda* a *Più scuro di mezzanotte* Salva Sottileho.

V obecné části práce je poskytnut širší vzhled do problematiky a je nastíněno, že kterýkoliv autor žijící na Sicílii (případně píšící o ní) se ve svém díle musí s mafií nějakým způsobem vypořádat – ať už tím, že ji jakožto neutuchající zdroj inspirace do svého díla v různé míře zařadí, anebo tím, že ji odmítne. Fenomén mafie se v sicilské literatuře může vyskytovat i v podobě tzv. *mafiosity*, tj. přítomnosti mafiánských hodnot jako je hrdinství, čest, spravedlnost, pomsta, omerta, kladení vlastní rodiny na první místo apod.

Vzhledem ke specifičnosti práce jednotlivých analyzovaných autorů nelze stanovit jednoznačný trend v uchopení fenoménu mafie v současné sicilské literatuře. Objevuje se moderní názor, podle kterého „Sicílie není pouze mafie“ a tuto skutečnost je třeba do současné literatury promítnout.

Roberto Alajmo a Salvo Sottile se drží spíše tradičního zobrazování mafie v literatuře, což je pravděpodobně primárně dáno tím, že děj svých románů situují do doby před změnou v dějinách sicilské mafie, k níž dochází na počátku 90. let minulého století. Události spjaté zejména s vraždami soudců Falconeho a Borsellina silně otřásly sicilskou společností a představovaly zlom v boji proti mafií, došlo k razantnějším krokům místních úřadů a byla zahájena série velkých vyšetřovacích procesů. Savatteri, jehož díla o mafií nesou ve větší míře znaky literatury faktu, přestože je lze ještě zařadit mezi krásnou literaturu spadající do kategorie fikce, nabízí odlišné pojetí. O mafií píše realisticky, nestylizuje ji do vlastního literárního pojetí a v tomto ohledu nenabízí jinou vlastní interpretaci mafie kromě samotné volby zpracování tématu.

Vzhledem k tomu, že nebylo možné držet se původního záměru a věnovat více prostoru žurnalistické tvorbě všech autorů s možností najít možné souvislosti jejich žurnalistické a literární práce, byla pro účely této práce sledována zejména tematická linie jejich tvorby a komparace jejich literárních děl s žurnalistickou tvorbou vychází primárně z obecného pojetí stylu žurnalistického textu, který zpracovává téma vycházející z dějinných souvislostí.

Alajmův román *È stato il figlio* je klasickým románem s tématem zločinu, kolem něhož je soustředěn celý příběh. Mafie se v díle vyskytuje v souladu s celkovým autorovým přístupem k ní, podle kterého fenomén mafie sice tvoří jakýsi podtext celého románu, výslovně je ovšem jmenován jen sporadicky. Naproti tomu biologický román *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente*, popisující život předčasně zesnulého palermského prokurátora Lucy Crescente, vyšetřujícího případy s mafiánskou tematikou, se od ostatní autorovy tvorby odlišuje a nelze ho proto považovat za reprezentativní ukázkou jeho celkové literární práce. Lze ho považovat za dobře odvedenou žurnalistickou práci s nadstavbou v podobě literárně zpracovaného textu. Skládá se totiž z větší části z výpovědí osob blízkých Lucovi Crescente, propojených autorovým průvodním slovem. Roberto Alajmo je především zdatný spisovatel, ilustrující své kvality v četných literárních dílech. Jeho příběhy jsou plné promyšlených dějových zápletek a složitě vystavěných a často i fatálních situací, které vypráví jazykem, za jehož výstižností je možné hledat autorovu žurnalistickou praxi. Stručně a výstižně dokáže vystihnout podstatu věci a i náznakově popsat prostředí, ve kterém se romány odehrávají. Přímou souvislost jeho žurnalistické činnosti v souvislosti s jeho literárním dílem se nepodařilo prokázat. Dle jeho vlastního vyjádření hledá v okolním dění inspiraci, kterou následně zpracovává zcela podle své fantazie.

Díla Gaetana Savatteriho mají v různé míře nádech investigativního žurnalistického textu a zároveň částečně reflektují autorův život. Román *Gli uomini che non si voltano* tak například reflektuje jeho přesun ze Sicílie do Říma i postupné zaměření Savatteriho-novináře nikoli na sicilský organizovaný zločin, ale na celonárodní politické kauzy a zločiny tzv. bílých límečků. Román situovaný na Sicílii a do Říma popisuje příběh tří někdejších přátel, kteří se po mnoha letech setkají mimo jiné i poté, co do jejich života zasáhne mafie a moc – dominantní téma románu. Dílo *I ragazzi di Regalpetra* lze označit za biografický román či za literárně zpracované dílo investigativní žurnalistiky. Savatteri v něm zprostředkoval své rozhovory s někdejšími spoluobčany, ze kterých se stali mafiáni, přičemž hlavním smyslem jeho práce bylo odpovědět si na otázku, proč se z některých lidí, pocházejících z relativně stejného prostředí a poměrů, stanou zločinci, a z jiných nikoliv. Zajímaly ho nejen jasné informace, ale i možné motivace zločinců či shody náhod. Napsáním románu jako by si sám srovnával účty se svým vztahem k Sicílii. V jeho literárních dílech nelze nevidět žurnalistické zaměření autora, a to jak z pohledu témat, tak formy a stylu zpracování.

Salvo Sottile je novinář, jehož aktuální dění i průběh samotné žurnalistické práce inspirovaly k literární tvorbě, která pro něj představuje zejména více prostoru pro vlastní zpracování podmětů, na něž ve světě žurnalistiky nezbývá prostor. Jeho romány mají rychlý spád, skoro jako by byla čtena aktuální mediální zpráva, přesto jim nechybí náležitosti románu,

jako je komplikovaná zápletka a vlastní příběh. V obou analyzovaných dílech se mafie objevuje jakožto centrální téma příběhů a jako přirozená a nevyhnutelná součást životů odehrávajících se v příslušném období na Sicílii. Román *Maqeda* je zasazen do Palerma 80. let minulého století a popisuje příběh Filippa z Palerma, který během svého života sehraje několik rolí a jehož mafie nevyhnutelně, i když nepřímo, ovlivňuje. Sottile do příběhu zapojil i reálné sicilské události, které se odehrály před začátkem jeho žurnalistické kariéry, jako například atentát na generála Carla Alerta Dalla Chiesa, zavraždění komisaře Ninni Cassarà či působení soudce Falconeho. Román *Più scuro di mezzanotte* demonstruje Sottileho žurnalistickou schopnost nahlížet za zdánlivě jasná fakta. Zcela v souladu s pravidly románu jsou přitom rozvíjeny příběhy nešťastné manželky mafiánského bosse Rosy a soudkyně Elviry, podílející se na vyšetřování mafiánských případů v Palermu. V případě tohoto románu už se reálná fakta přímo neobjevují a o jejich existenci jakožto možné inspiraci pro Sottileho tvorbu se lze jen domnívat, přímou souvislost se nepodařilo prokázat.

Všichni tři zvolení autoři svými díly dokazují, že mafie jakožto literární téma je v sicilské literatuře stále živé, ať už je zpracováno jakýmikoliv způsobem. Klasické romány zasazené do minulosti, třebaže nepříliš vzdálené, se budou pravděpodobně držet zejména tradičního nahlížení fenoménu skrz tzv. *mafiositu*. Žádný ze zvolených autorů se přitom nepřibližuje chápání mafiánských činů jakožto hrdinského jednání, třebaže kriminální případy explicitně neodsuzují a popisují je spíše jako dosud všudypřítomnou sicilskou realitu. V dílech všech zvolených autorů je patrný jistý odstup a náznak toho, že předmětem jejich děl jsou staré události, přičemž současná situace může být odlišná.

Vzhledem k typu svých děl zvolili všichni autoři odpovídající a přiměřený styl literárního jazyka, ovlivněný ve všech případech jejich žurnalistickou praxí. Nejvíce je propojení žurnalistické práce s prací literární patrné u Savatteriho, nejméně u Alajma. V jeho případě je ovšem nutné upřesnit, že daný závěr je možné vyslovit pouze za předpokladu odhlédnutí od jeho analyzovaného díla *Tempo Niente*, neboť toto dílo představuje mezi všemi jeho literárními díly spíše výjimku. V rámci vymezení této práce se jakožto ideální případ spisovatele-novináře jeví Sottile, jehož literární práce není explicitně pojímána jako jisté rozšíření či prohloubení práce žurnalistické, jako je tomu u Savatteriho v díle *I ragazzi di Regalpetra*, kde autor popisuje mimo jiné postupy svých rozhovorů se zločinci, a tak je i předem neobeznámený čtenář srozuměn s tím, že čte dílo novináře. Sottileho romány se jeví jako díla spisovatele obeznámeného s fungováním zpravodajských služeb, průběhu vyšetřování apod. Neobeznámený čtenář se explicitně nedozví, že autor je zároveň novinář, nicméně tato zkušenost do jeho literární praxe proniká. V případě Alajma je třeba jasně oddělit obě jeho analyzovaná díla. Dle románu *È stato il figlio*, který lze považovat za reprezentativní ukázkou

jeho celkového dosavadního literárního díla, lze prohlásit, že autor je v první řadě bravurní spisovatel, který si od žurnalistické praxe drží při psaní románů spíše odstup. Pro jeho tvorbu neobvyklé dílo *Tempo Niente. La breve vita felice di Luca Crescente* ovšem takto charakterizovat nelze, neboť – jak již bylo uvedeno – je možné toto dílo považovat za žurnalistickou práci s nadstavbou v podobě literárně zpracovaného textu.

Obecně lze konstatovat, že převládající propojení literární práce analyzovaných autorů s jejich prací žurnalistickou je patrné zejména v tematické rovině. Literární díla jednotlivých autorů jsou přitom specifická a z jejich analýzy tudíž nelze vyvodit jednoznačný trend v současné italské literatuře vzhledem k uchopení tématu kriminality na Sicílii.

6 Résumé

Záměrem této práce je ukázat, jaká jsou specifika práce současných italských autorů, kteří se prosadili jak jako novináři, tak jako spisovatelé, a svou žurnalistickou i prozaistickou tvorbu věnují tématům organizovaného zločinu v současné sicilské společnosti. Pro analýzu byla zvolena díla *È stato il figlio* a *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente* Roberta Alajma, *Gli uomini che non si voltano* a *I ragazzi di Regalpetra* Gaetana Savatteriho a *Maqeda* a *Più scuro di mezzanotte* Salva Sottileho. Kritériem pro výběr děl bylo zejména časové vymezení jejich vzniku – byla poprvé publikována po roce 2005 a zároveň jde vesměs o nejnovější literární díla vybraných autorů, splňující zadání práce.

Obecná část si klade za cíl poskytnout širší vhled do problematiky. Soustřeďuje se na zasazení osoby spisovatele-novináře a jeho role do širšího kontextu italských dějin od sjednocení v roce 1870 po dnešek. Na konkrétních příkladech je ukázáno, že úzký vztah literární a žurnalistické práce má v italském prostředí dlouhou historii a je reprezentován mj. významnými osobnostmi, kterými byly například Arrigo Benedetti, Gabriele D'Annunzio, Oriana Fallaci, Matilde Serao a další. Je podán stručný úvod do dějin sicilské mafie Cosa Nostra jakožto fenoménu, který se v italské společnosti objevuje od 19. století v podobě jakýchsi ochranných spolků v místech a situacích, do kterých nedostatečně zasahovala ochrana státu. Je nastíněna proměna mafie směrem k její současné dominantní činnosti, související mimo jiné s krvavými událostmi na Sicílii na počátku 90. let minulého století, které silně otřáslы sicilskou společnost a představovaly zlom v boji proti mafii ze strany státu. Jedná se rovněž o události, které jsou v dílech zvolených autorů v různé míře reflektovány. V obecné části je rovněž popsána role mafie v sicilské literatuře a fakt, že kterýkoliv autor tvořící na Sicílii se s její existencí musí ve svém díle nějakým způsobem vypořádat, ať už tím, že ji jakožto neutuchající zdroj inspirace do svého díla v různé míře zařadí, anebo tím, že ji odmítne. Fenomén mafie se v sicilské literatuře může vyskytovat i v podobě tzv. *mafiosity*, tj. přítomnosti mafiánských

hodnot jako je hrdinství, čest, spravedlnost, pomsta, omerta, kladení vlastní rodiny na první místo apod.

V prováděné analýze bylo přihlédnuto k tomu, do jaké míry se zvolení autoři drží tradičních mafiánských hodnot a do jaké míry naopak zastávají moderní názor, podle kterého „Sicílie není pouze mafie“ a tuto skutečnost je třeba do současné literatury promítnout. Ukázalo se, že Alajmo a Sottile se drží spíše tradičního zobrazování mafie v literatuře, což je pravděpodobně primárně zapříčiněno situováním vlastních románů do doby před změnou v dějinách sicilské mafie, probíhající od počátku 90. let minulého století. Odlišné pojetí nabízí Savatteri, jehož díla o mafii nesou ve větší míře znaky literatury faktu. S přihlédnutím k tomu, že role spisovatele i novináře může v současné době splývat nebo se překrývat i s jinou rolí, je v obecné části rovněž definováno, jak je v této práci osoba spisovatele-novináře chápána.

V analytické části práce je důraz kladen na rozbor prozaistických textů zvolených spisovatelů-novinářů s přihlédnutím k jejich žurnalistické tvorbě. Sledována je zejména tematická linie jejich tvorby a možná reflexe událostí související s organizovaným zločinem, kterých se zvolení autoři měli šanci dotknout a které se do jejich tvorby tudíž mohly promítnout. Primární sledování zejména tematické linie bylo zapříčiněno zejména nemožností držet se původního záměru věnovat více prostoru žurnalistické tvorbě autorů a jejímu rozboru. Při komparaci literárních děl autorů s jejich žurnalistickou prací bylo vycházeno primárně z obecné představy o stylu žurnalistického textu a dějinných souvislostí.

Všem zvoleným autorům je společné nahlížení mafie jakožto všudypřítomné reality, nikoli jako hrdinského jednání. Drží si od ní odstup a s nadějí naznačují, že současná situace se od té minulé, často rovněž popisované v jejich dílech, může lišit.

V případě Alajma se nepodařilo prokázat jednoznačnou souvislost jeho žurnalistické činnosti s prací literární. V Savatteriho literárních textech naopak nelze nevidět žurnalistické zaměření jeho osoby, a to jak z pohledu zvolených témat, tak formy a stylu jejich zpracování. Sottile je především novinář, jehož aktuální dění i žurnalistická praxe inspirovaly k napsání

analyzovaných literárních děl. Literární díla jednotlivých autorů jsou přitom specifická a z jejich analýzy tudíž nelze vyvodit jednoznačný trend v současné italské literatuře vzhledem k uchopení tématu kriminality na Sicílii.

7 Riassunto

Questa tesi vuole mostrare le particolarità del lavoro degli autori contemporanei italiani, coinvolti sia come giornalisti sia come scrittori, e il loro lavoro di tutti i due tipi si concentra sui temi del crimine organizzato nell'attuale società siciliana. Per l'analisi sono stati selezionati i romanzi *È stato il figlio* e *Tempo Niente. La breve vita felice di Luca Crescente* di Roberto Alajmo, *Gli uomini che non si voltano* e *I ragazzi di Regalpetra* di Gaetano Savatteri e *Maqeda e Più scuro di mezzanotte* di Salvo Sottile. Tutti questi romanzi sono stati pubblicati per la prima volta dopo il 2005 e contemporaneamente si tratta prevalentemente delle ultime opere pubblicate degli autori selezionati, corrispondenti al compito della tesi.

Nella parte generale è presentata la visione più ampia della problematica. Questa parte si concentra sulla persona del scrittore-giornalista e il suo ruolo nel contesto più ampio nella storia italiana dopo l'Unità nel 1870 fino ad oggi. Su casi concreti è presentato il fatto che la stretta relazione tra il lavoro letterario e quello giornalistico ha una lunga storia nell'ambiente italiano, rappresentato tra l'altro dai personaggi come Arrigo Benedetti, Gariele D'Annunzio, Oriana Fallaci, Matilde Serao e altri. È presentata una breve introduzione alla storia di Cosa Nostra come il fenomeno emergente nella società italiana dall'800 sotto forma delle certe società di protezione nei luoghi e nelle situazione dove non ci sono state interferenze di protezione dello stato sufficienti. Inoltre è trattato il cambiamento della mafia verso la sua attività dominante di oggi, collegato agli eventi sanguinosi in Sicilia degli primi anni '90 del secolo scorso. Questi eventi hanno causato il cambiamento nella lotta contro la mafia dalla parte dello stato, oltre che hanno influenzato notevolmente la società italiana. Nello stesso tempo si tratta degli eventi trattati a vari livelli nelle opere degli autori selezionati. Nella parte generale è inoltre descritto il ruolo della mafia nella letteratura siciliana e il fatto che qualsiasi autore siciliano (o quello che scrive di Sicilia) deve in ogni caso confrontare la mafia o coinvolgendola come il tema costante nelle sue opere o rifiutandola. Il fenomeno della mafia nella letteratura siciliana può essere presente attraverso la cosiddetta *mafiosità*, cioè la presenza dei valori mafiosi come l'eroismo, l'onore, la giustizia, la vendetta, l'omertà, l'accentuazione della propria famiglia, ecc.

È stato preso in considerazione il fatto in che misura gli autori selezionati trattano la mafia attraverso i valori tradizionali della mafia oppure sostengono l'opinione moderna secondo la quale "Sicilia non è solo la mafia" e questa realtà deve essere riflessa nella letteratura contemporanea. Alajmo e Sottile sostengono piuttosto il trattamento tradizionale

della mafia nella letteratura, il che è dovuto principalmente dal collocare dei propri romanzi nel periodo prima del cambiamento nella storia della mafia siciliana dagli primi anni '90 del secolo scorso. L'interpretazione diversa è proposta da Savatteri. Le sue opere, infatti, hanno la caratteristica - in misura maggiore o minore - della saggistica. Tenendo conto dell'accostamento del ruolo di scrittori e giornalisti (o il loro sovrapporsi con ruoli proprio differenti), nella parte generale di questa tesi è definito come è percepita la persona del scrittore e quella del giornalista.

La parte analitica segue l'analisi dei romanzi degli scrittori-giornalisti selezionati, tenendo conto del loro lavoro giornalistico. È seguita soprattutto la linea tematica del loro lavoro e la possibile riflessione degli eventi legati alla criminalità organizzata, i quali probabilmente abbiano potuto influenzare direttamente gli autori e la loro opera. Il tracciamento principale della linea tematica è stato causato soprattutto dall'impossibilità di mantenere l'idea originale, cioè quella di dedicare più spazio al lavoro giornalistico degli autori e la sua analisi. L'analisi del lavoro giornalistico degli autori, confrontandolo con i loro testi letterari, è stato basato principalmente sull'idea generale dello stile del testo giornalistico e del contesto storico.

Tutti gli autori selezionati hanno in comune la presentazione della mafia come la realtà onnipresente e non come il comportamento eroico. Mantengono la distanza e con la certa speranza accentano il fatto che la situazione attuale, per quanto riguarda la mafia, può essere differente da quella recente, spesso trattata nelle loro opere.

Nel caso di Alajmo non era possibile di mostrare un collegamento chiaro tra il suo lavoro giornalistico e quello letterario. All'opposto nel caso di Savatteri possiamo notare nei suoi testi letterari la propria specializzazione giornalistica - sia dal punto di vista degli argomenti trattati, sia dal punto di vista della forma e lo stile di come Savatteri lavora. Sottile è soprattutto il giornalista spinto a scrivere i romanzi analizzati grazie alla sua esperienza giornalistica e la percezione propria degli eventi attuali. Le opere letterarie degli singoli autori sono specifiche e quindi non è possibile dedurre dalla loro analisi la chiara tendenza nella letteratura italiana per quanto riguarda la percezione e lavorazione del tema del crimine organizzato in Sicilia.

7 Seznam použitých a konzultovaných zdrojů

Primární:

ALAJMO, R. *È stato il figlio*. Milano: Mondadori, 2005. ISBN 88-04-53810-4

ALAJMO, R. *Tempo niente. La breve vita felice di Luca Crescente*. Roma: Laterza, 2011. ISBN 978-88-420-9640-5

SAVATTERI, G. *Gli uomini che non si voltano*. Palermo: Sellerio, 2006. ISBN 88-389-2163-6

SAVATTERI, G. *I ragazzi di Regalpetra*. Milano: Rizzoli, 2009. ISBN 978-88-17-03061-8

SOTTILE, S. *Maqeda*. Milano: Baldini Castoldi, 2007. ISBN 978-88-6073-066-4

SOTTILE, S. *Più scuro di mezzanotte*. Milano: Sperling & Kupfer, 2009. ISBN 9788873391869, verze ebook

SOTTILE, S. *Temnější než půlnoc*. Překl. Ivo Krobot. Praha, Litomyšl: Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-056-0

Sekundární:

AFELTRA, G., CIRILLO, S. *Dal giornalismo alla letteratura*. Milano: Einaudi, 1994. ISBN 8828602007

ALAJMO, R. *Carne mia*. Palermo: Sellerio, 2016. ISBN 9788838935695

ARACCHI, P. *Italská mafie a její podnikání*. Překl. Hana Lhotáková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, ISBN 80-7325-008-X

ASTARITA, T. *Mezi vodou slanou a svěcenou. Dějiny jižní Itálie*. Překl. Nina Vrbovcová. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-947-5

CONTORBIA, F. *Giornalismo italiano. Volume quarto 1968-2001*. Milano: Mondadori, 2009. ISBN 978-88-04-58354-7

DI GESÙ, M. *L'invenzione della Sicilia. Letteratura, mafia, modernità*. Roma: Carocci, 2015. ISBN 978-88-430-7967-4

DURANTE, B. *Specchio delle mie trame. La vita secondo dieci scrittori italiani*. Milano – Udine: Mimesis, 2014. ISBN 9788857518176

FRYE, N. *Anatomie kritiky*. Překl. Sylva Ficová. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-078-3

Gaetano Savatteri. In: *La lettura di Carlo Gallucci* [televizní pořad]. TG5, 6. 4. 2017.

JIRÁK, J. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4

LANE, D. *Do srdce mafie*. Překl. Zdeněk Uherčík. Bratislava: Aktuell, 2010. ISBN 978-80-89153-79-4

LUPO, S. *Potere criminale. Intervista sulla storia della mafia*. Bari-Roma: Laterza, 2010. ISBN 978-88-420-9338-1

ONOFRI, M. *Tutti a cena da don Mariano. Letteratura e mafia nella Sicilia della nuova Italia*. Milano: Bompiano, 1996. ISBN 8845229076

PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-180-9

Penultim'Ora. Il forum di Roberto Alajmo [online]. Dostupné z: <http://www.robertoalajmo.it>

Più scuro di mezzanotte - Nello Lombardo intervista Salvo Sottile. In: *Youtube* [online]. 3. 6. 2009 [cit. 2017-11-15]. Dostupné

z: <https://www.youtube.com/watch?v=bbbAvUfMy5U&t=456s> Kanál uživatele Nello Lombardo

Roberto Alajmo. In: *Youtube* [online]. 1. 7. 2015 [cit. 2017-11-07]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=xoEjR_6zMB8 Kanál uživatele Osservatorio delle Arti e Scrittura in Sicilia

Roberto Alajmo, presentazione del suo libro. In: *Youtube* [online]. 22. 11. 2011 [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dOwmvWIY6hA> Kanál uživatele chitarristadoc1

RODI, V. *La fabbrica delle notizie*. Roma: Laterza, 2001. ISBN 88-420-6223-5

SAVATTERI, G. *La fabbrica delle stelle*. Palermo: Sellerio, 2016. ISBN 8838935440

SOTTILE, S. *Cruel*. Milano: Mondadori, 2015. ISBN 9788804633556

Online archivy italských deníků